

NARVA LAHING
28. NOVEMBRIL 1918

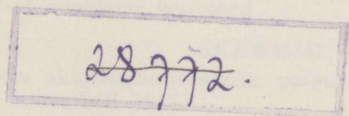
G. LEETS

KOLONEL

V A B A D U S S Ō J A A L G U S
NARVA LAHING

2 8 . N O V E M B R I L 1 9 1 8

(7 SKEEMI, 13 TABELIT)

E. K.-Ü. „POSTIMEHE“ KIRJASTUS, TARTUS 1939

160987

A= 12477

SISUKORD:

	Lk.
I. Sissejuhatuseks	7
II. Sõjapoliitiline olukord	8
III. Poolte plaanid. Sõjajõud novembri keskel 1918 . . .	9
IV. Vabadussõja eelpäevad Narva rajoonis.	
1. Lahing 22. novembril sakslaste ja venelaste vahel .	14
2. Eesti sõjajõudude organiseerimine. Poolte sõja- jõudude iseloomustus	21
3. Sõjaeelsed päevad Narvas	39
V. Narva lahing 28. novembril 1918	46
1. Poolte jõudude arv ja paigutus 28. novembri hom- mikul	48
2. Lahingutegevus Jaanilinna ees	55
3. Joala lahing	63
4. Vaenlase dessant Narva-Jõesuus	77
5. Narva mahajätmine	79
VI. Kokkuvõte	82

LISAD:

I. Saksa väeüksuste ja asutiste paigutus Narvas no- vembri keskel 1918	90
II. Eesti väeüksuste ja asutiste paigutus Narvas 27. no- vembril 1918	91
III. Poolte kaotused Narva lahingus 28. novembril 1918:	
III-a: eestlaste kaotused	92
III-b: sakslaste kaotused	93
III-c: venelaste kaotused	94

SKEEMID:

- I. Saksa okupatsioonivägede paigutus Virumaa idaosas
25. novembril 1918.
- II. Narva kaitsepositsioon (sillapea) sügisel 1918.
- III. Narva lahing 28. novembril 1918: Eesti-Saksa osade
asetus.
- IV. Narva lahing 28. novembril 1918: N. Vene osade pai-
gutus.
- V. 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi liikumine
Narvale selja taha.
- VI. Joala lahing 28. novembril 1918.
- VII. N.Vene dessantsalga tegevus ja Eesti-Saksa osade lah-
kumine Narvast.

NARVA LAHING 28. NOVEMBRIL¹⁾.

I. Sissejuhatuseks.

Käesolev uurimus on arvult kolmas, mis käsitleb Vabadussõja algust ja Vabadussõja esimest lahingut.

Esimene ilmus 1929. aastal ja selle koostamisel kasutasin peaaesjalikult isiklikke ja teiste lahingust osavõtnute ülestähendusi ja memuaare ning osaliselt Sõjaarhiivi dokumente²⁾.

Hiljem tutvusin põhjalikumalt vastavate dokumentidega meie Sõjaarhiivis ja Vabadussõja Ajaloo Komitee toimikutega, kust leidsin palju väärtuslikku materjali, mis jäi minul suurel määral kasutamata esimese töö juures. Samuti leidsin uusi vastaspoole tegevust kirjeldavaid andmeid N. Vene sõjakirjandusest. Tekkis vajadus

1) Allikad:

- Vabadussõja Ajaloo Komitee toimikud (VAK) ja Sõjaarhiivi dokumendid (SA).
- Andmed Saksa sõjaarhiivist.
- Lahingust osavõtnute mälestised.
- Lahinguväljade kohapealne uurimine.
- „Proletaarne revolutsioon Eestis“, Leningrad 1927.
- Eesti diviis — Leningrad 1924.
- Andmed meie ja N. Vene sõja- ja ajakirjandusest.

2) G. Leets — „Vabadussõja esimesi lahinguid Narva all novembri lõpupäevil 1918“ — „Sõdur“ nr. 6/7/8, 1929, lk. 133—151.

esimese kirjutise põhjaliku ümbertöötamise järele. Selle tulemusena ilmus 1933. aastal t e i n e uurimus, mille aluseks olid meiepoolsed dokumendid, asjaosaliste memuaarid ja andmed N. Vene sõjakirjandusest ¹⁾).

1935. aastal õnnestus minul hankida andmeid 28. novembri lahingu üle Saksa sõjaarhiivist. Saadud andmed osutusid küllalt oluliseks, — olid ju Saksa väed selle lahingu peategelasteks. Tuli asuda k o l m a n d a t korda töö ümberkorraldamisele, et kõrvaldada vead, mis sattusid sinna Saksa arhiiviandmete puudumise tõttu. Ka tuli juurde mõningaid andmeid N. Vene poolelt.

Uurimus praegusel kujul on endistest täielikum. Ta haarab andmeid meie ja Saksa sõjaarhiividest, andmeid N. Vene sõjakirjandusest ja hulga memuaare asjaosalistelt ja lahingutest osavõtnutelt mõlemal poolel.

II. Sõjapoliitiline olukord.

Maaailmasõja kaotamisega langes 11. novembril 1918 Saksamaal monarhistlik riigikord, millele järgnes Saksa okupatsioonivõimu kokkuvarisemine Eestis. Okupatsiooniväed alustasid ettevalmistusi peatseks lahkumiseks Eestimaa pinnalt ja samal ajal Nõukogude Venes hakati plaanitsema kommunistliku korra uuestisündi Eestis. Lahkuvate Saksa vägede kannul pidid Venest Eestisse marssima kommunistlikud väesalgad, et siin väevõimuga ellu kutsuda nõukogude vabariiki. Olukord paistis venelastele olevat eriti soodne: veebruaris neid Eestist

1) G. Leets — Kuidas algas Vabadussõda 15 aasta eest — K.-Ü. „Põhja-Eesti“ kirjastus, Narva 1933, 56 lk. (Avalikule müügile ei tulnud. G. L.)

eemaldanud Saksa okupatsioonivõim oli kadumas, kuna Eesti rahvuslik jõud oli alles organiseerimata.

Eesti Vabariigi Ajutise Valitsuse seisukord oli äärmiselt raske. Maalt lahkuvad sakslased ei tahtnud lõpuni täit võimu Ajutisele Valitsusele üle anda, viimasel aga puudus võimalus oma tahtmist jõuga maksma panna. Sealjuures polnud valitsusel kedagi idapiiri kaitseks välja panna.

Oli päevselge, et meil seisab ees sõjariistus võitlus suure Nõukogude Venemaaga, kui tahame näha oma kodumaad iseseisva rippumatu riigina. See võitlus kohustas paljusid, nii mõnedki soovisid kompromisslahendust ning kokkulepet Vene enamliku valitsusega. Kuid pääsesid maksma peaminister Konstantin Pätsi energilised sõnad Ajutise Valitsuse ajaloolisel koosolekul 27. novembril 1918: „Ei, kommunistidega ei sõlmi meie mingit kokkulepet. Vaba eesti rahva kaitseks peavad kõik mehed välja astuma.“

Vahepeal meie idavärvavil — Narva all — arenevad suursündmused, mis viivad meid kiires tempos Vabadussõja algusele.

III. Poolte plaanid. Sõjajõud novembri keskel 1918.

Nõukogude Vene plaanitses klassisõja tähe all, kasutades soodsat sõjapoliitilist olukorda, tungida Eestisse Narva—Tallinna ja Petseri—Valga suunas, vallutada Eesti enne, kui Ajutine Valitsus suudab korrapärast sõjaväge luua, hävitada Eesti kaitsejõud ja kuulutada Eesti sotsialistlikuks nõukogude vabariigiks.

Operatsiooni peasuunaks loeti Narva—Rakvere—Tapa—Tallinna suund: siin võisid maavägesid toetada Vene merejõud.

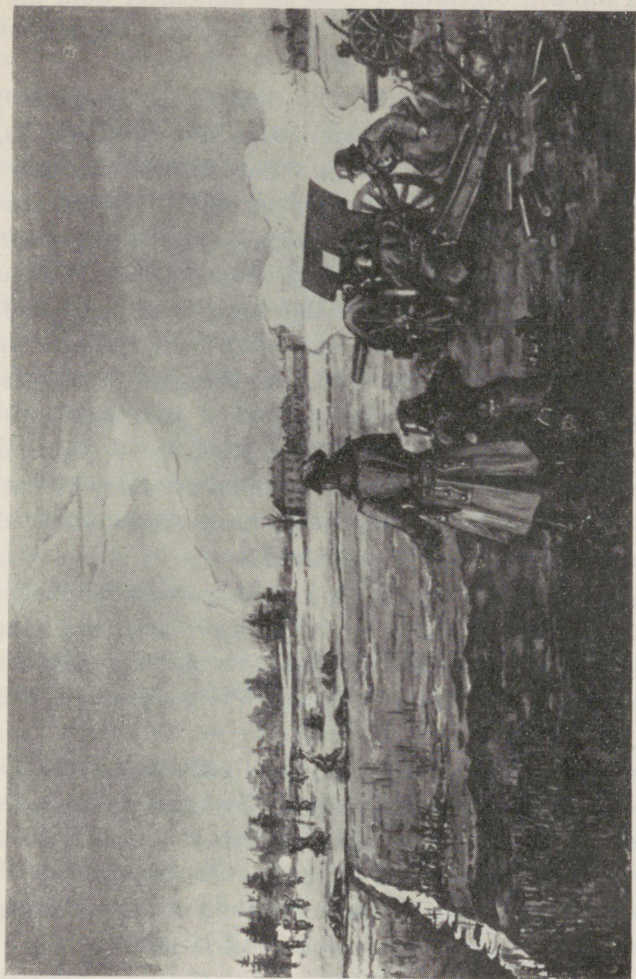
Eesti vastutegevuse plaan seisis selles, et takistada kõigi abinõudega vastaspoole vägede sissetungimist, kiiresti läbi viia mobilisatsioon, soetada välismaalt relvi ja sõjamoona (tarbe korral ka abivägesid) ning kui oma sõjajõud loodud — asuda vastupealetungile ja tõrjuda vaenlane Eesti piiridest välja.

*

Novembri keskel 1918 kaitsesid sõjalise jõuna meie idapiiri Saksa okupatsiooniväed. Narva kaitseliit alustas küll 13. novembril organiseerimistööd alamkapten Heinrich L a r e t e i juhatusel, kuid esialgu jäi relvadata (sakslased ei andnud relvi). Alates 21. novembrist formeerub Narvas kolonel A l e k s a n d e r S e i m a n i juhatusel 4. jalaväerügement (tolleaegne nimetus „4-as Eesti rahvaväe polk“), missugune omab ühe nädala jooksul (sõja algus 28. novembril) allpool näidatud kuju. Relvade puudumise ja varustuse puudulikkuse tõttu oli 4. jalaväerügemendi lahingujõud esialgu piiratud. Rügement omas vaid üksikuid kuulipildujaid ja needki olid saadud sõja eelpäeval, kuna suurtükid eestlastel puudusid.

Saksa väeüksustest¹⁾ asusid novembri algul Narva kaitsesektoris 205. jalaväediviisi osad. Diviisi juhatuse asukohaks oli Oru (skeemid I ja II).

1) Forschungsanstalt für Kriegs- u. Heeresgeschichte V/50, nr. 741 — 22.07.1935 andmetel.

2. Viljandi kommun. kütirügemendi kallaletung saksa patareile Joala väljal.

Narva kaitsesektor jagunes Narva allsektoriks (Narva linnast, õigemini Plüssa jõe suudmest kuni mereni) ja Iisaku allsektoriks (Narva jõe ülemjooks Peipsi järvest kuni Plüssa jõe suudmeni).

Narva allsektoris asusid 405. jalaväerügement, 329. jalaväerügement ilma III pataljonita, üks kompanii 50. landsturmirügemendist, 2., 3. ja 4. patarei 405. väljasuurtükiväe-rügemendist, diviisi nekrutidepoo (Feldrekruuten-Depot 205), 2. kompanii 24. pioneerpataljonist, peale selle veel rida tehnilisi ja vooriformatsioone. Iisaku allsektoris asus 50. landsturmirügement (kaks pataljoni).

Ajavahemikul 1. kuni 20. novembrini viidi ära Narva kaitsesektorist järgmised osad: 6. kompanii 405. jalaväerügemendist, 329. jalaväerügement (I ja II pataljon), 4. patarei 405. suurtükiväe-rügemendist ja diviisi nekrutidepoo. Kõikidest väeosadest vabastati demobilisatsioonil korras sõjaväeteenistusest ning transporteeriti Saksamaale 1870. ja 1871. aastakäik.

Iisaku allsektoris viidi 23. kuni 25. novembril Saksa 50. landsturmirügemendi osad Narva jõe pealt ära ning paigutati Pagari, Illuka, Metsküla ja Auvere rajooni. Enne lahkumist Narva jõe joonelt õhkis rügement Kriivasoo (Kriuši) silla.

Saksa sõjajõude Narva rajoonis (allsektoris) juhtis 405. jalaväerügemendi ülem oberst G o l t z, kes täitis tol ajal ühtlasi 403. jalaväebrigaadi ülema kohuseid (Saksa väeosad Narva allsektoris kuulusid 403. jalaväebrigaadi koosseisu). Alates novembri kahekümnendast päevast paiknesid tema käsutada olevad jõud järgmiselt:

— 403. jalaväebrigaadi juhatus oli Vaivaras (205. jalaväediviisi juhatus, kellele allus brigaad, asus Orul);

— 405. jalaväerügemendi staap ja komandod asusid Kreenholmis, komandopunkt Hermannini kindluse juures (praeguses 1. jalaväerügemendi staabimajas). Ortskomandantuur oli Koidu tänavas majas nr. 2 (end. Orlovi maja);

— I ja III pataljon 405. jalaväerügemendist ühes miinipildujakompaniiga (12 kerget miinipildujat), pioneerikompaniiga, nelja helgiheitjaga, improviseeritud soomusrongiga (2 suurtükki 405. suurt.-rügemendi patareist nr. 2, dessandiks 4. kompanii 405. jalaväerügemendist) ja kaks väljapatareiga asusid Narvas;

— II pataljon 405. jalaväerügemendist paiknes allüksuste kaupa ranniku kaitsel; pataljoniülem asus Laagna mõisas, 8. kompanii ja 2. rk.-kompanii Narva-Jõesuus, 6. kompanii Merekülas, 5. kompanii Türsamäel ja 7. kompanii Pühajõel.

Narva osadest asusid eesliinil — s. o. tugeva traat-aiaga piiratud kaevikuis Narva linna idaserval, endisest sõjaväehaiglast kuni linavabrikuni — ainult I pataljonist 2. laskurkompanii, 1. rk.-kompanii ja rügemendi miinipildujakompanii. Suurem osa 405. jalaväerügemendist oli paigutatud varru ning asus korterites Jaanilinnas, kalevi- ja linavabrikus, Hermannini kindluses, Vestervalli kasarmutes, end. piiritusevabrikus (praegused 1. suurtükiväegrupi kasarmud) ja üksikutes eramajades Vestervalli ja Joala tänavas.

Patareid asusid tulepositsioonil: patarei nr. 2. Joala väljal ja patarei nr. 3 Rahvaväljakul.

Helgiheitjad olid paigutatud: üks paremal tiival Parunisaare vastas, üks Oudova maantee lähedal linavabriku rajoonis, üks Keldrimäel Jamburgi kivitee ra-

joonis ja üks Popovka küla põhjaservas. Pioneeripark asus raudtee kaubakontori juures.

Kokku oli sakslastel:

— Narva rajoonis umbes 1600 meest 24 raske- ja 24 kergekuulipildujaga, 12 miinipildujaga, 8 kergekahuriga ja 4 helgiheitjaga;

— rannikul Narva-Jõesuust kuni Pühajõeni umbes 500 meest 12 raske- ja 12 kergekuulipildujaga, sellest Narva-Jõesuus umbes 200 meest 12 raske- ja 3 kergekuulipildujaga.

*

Nõukogude Vene väejuhatuse koondas novembri keskel Narva suunas Jamburgi rajooni 6. jalaväediviisi, millesse kuulus kokku umbes 4000 meest ¹⁾ ja 18 välisuurtükki. Novembri lõpul jõudsid sinna ka veel eesti punased kütirügemendid ühes patareidega ja ratsasalgaga.

Poolte jõud, mis võtsid osa Vabadussõja esimesest lahingust 28. novembril 1918, on üksikasjalisemalt loendatud rööbiti lahingu kirjeldamisega.

IV. Vabadussõja eelpäevad Narva rajoonis.

1. Lahing 22. novembril sakslaste ja venelaste vahel.

Nõukogude Vene väejuhatuse, olles informeeritud Saksa vägede peatsest evakueerimisest Narvast ja arvates, et Saksa üksused on oma revolutsioonist samal määral lagunened ja võitlusvõimetuks muutunud kui Vene väeosad 1917. aastal, käsutab Narva vastu 6. jalaväediviisi üksused.

¹⁾ N. Vene andmetel umbes 6000 meest, — vaata „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 3 (4), Leningrad 1927, lk. 20.

18. novembril Vene põhjaväerinna juhatus alustab pealetungi eeltöid.

21. novembril ilmub järgmine operatiivkäsk N. Vene 7. armee ülema poolt:

„Poliitiline olukord nõuab, et meie väed kohe valutaksid Narva ja Pihkva. Saabunud teadatel on sakslased evakueerumas, kuid samal ajal organiseeritakse valgekaartlaste salku. Narva on tugevasti kindlustatud. On olemas traattõkked elektrivooluga. Positsioonidel seisavad neli patareid, helgiviskajad ja kuulipildujad.

Kästakse:

1. J a m b u r g i s a l k: 46. kütipolk, Viljandi eesti polk, meremeeste salk, 2 patareid, 2 eskadroni, 2 soomusautot — kokku 2200 meest — ja

2. O u d o v a s a l k: 3 roodu — 520 meest — 22. novembril kell 0500 üle piiri minna, Narva ära võtta ja eelväe osad asetada Narva-Jõesuu, Utria, Auvere jaama, Kulgu joonele.

3. R e s e r v: 54. polk, 47. polk (I pataljon), soomusrong, 2 eskadroni — kokku 685 meest — jääda Jamburgi ja olla täieliselt lahinguvalmis.

Peale Narva võtmist suurtükiväge mitte Narva linna sisse viia, vaid sisse võtta positsioonid Narva jõe idakaldal Jamburgi salga ülema näpunäidete järgi.“¹⁾

Paistab, et Vene väejuhatuse võttis viimasel momendil ette muudatusi Jamburgi salga koosseisus, sest 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi asemel võtab pealetungist osa vene 47. kütirügement.

1) „Proletaarne revolutsioon Eestis“ 1928, nr. 6, lk. 10.

Ööl 21./22. novembril märkasid Saksa valvepostid, et venelaste väesalgad on tulnud erapooletusse rippa. 22. novembril kella 0630 paiku tungivad Narva kallale Vene 46. ja 47. kütirügemendid ja 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi I pataljoni osad. Pealetungi toetavad 1—2 patareid, mis avavad tule Narva linna pihta kell 0730 ¹⁾.

Pealetungi suunaks on Jamburgi-Narva kivitee. Vene jalaväe ahelikud liiguvad linna poole mõlemal pool teed. Venelaste suurtükiväe mürsud kukuvad Jaanilinna Jamburgi kivitee ümbruses ja Jaanikindluse rajoonis.

Sakslased juhivad oma suurtükitule Vene patarei pihta, kuna Vene jalaväeosi lasevad tulla traattõkete lähedusse ja siis avavad nende pihta läheda maa pealt tugeva kuulipilduja- ja suurtükitule. Ägedam laskmine on käimas kella 0900 ja 1000 vahel. Sakslased korraldavad vasturünnaku ja varsti on venelased löödud põgenema. Venelased kaotavad selles lahingus surnutena ja haavatutena hulga mehi (200 ümber). Sakslased võtavad vangi 25 venelast (nende hulgas 1 sõduririides naine) ja saavad saagiks 4 raskekuulipildujat. Lahing

1) Täpsad andmed Jamburgi salga koosseisu kohta puuduvad. 2. Viljandi kommun. kütirügemendi toleaege komissari A. Jea andmetel „Edasi“ veergudel võtsid sellest lahingust osa veel 2. Viljandi kommun. kütirügemendi I pataljon (formeeritud Jamburgis septembris 1918) ja 1. eesti kommunistlik raskepatarei. Ühe sama rügemendi kompaniiülema seletusel võtsid sellest lahingust osa Vene 46. ja 47. kütirügemendid, kaks rühma 2. Viljandi kommun. kütirügemendi I pataljonist ja kaks patareid.

lõpeb kella 1100 paiku. Eestlased sellest lahingust osa ei võtnud.

Ootamatu tugev vastupanu ja rängad kaotused mõjusid demoraliseerivalt Vene 46. ja 47. kütirügementidele, mis koosnesid peamiselt venelastest. Kobõljaki küla rajoonis, kuhu rügemendid tagasi tõmbusid, tekkis neis üldine rahulolematus ja käärimine. Üldisele meeleolulangusele aitasid kaasa viletsad toitlusolud ja kehv varustus. Rahulolematus juhtide tegevuse vastu tekkis kõigepealt 47. kütirügemendis.

Sama päeva (22. novembril) kella 1700 paiku saabus venelaste positsioonile Kobõljaki rajoonis saksa ratsanik valge lipuga. Parlamentöör annab üle punaväe rindestaabile adresseeritud kirja Narva Saksa „Soldatenrat’ilt“. Kirja sisu oli järgmine:

„Täna hommikul tungisid teie väeosad Narva all meile kallale. See on needmist vääriv kuritegu. Meie tahame elada teiega rahu. Lähemal ajal lahkume meie Eestimaalt. Teie oodake sisetungimisega. Kuni lahkumiseni aga lööme meie kõik teie kallaletungid veriselt tagasi.

Saksa sõdurite suurnõukogu.“

(allkirjad)

See kiri — lühikene ja sisult kategooriline — tekitas vastaspoole juhatuses ärevust. Juhid ja revolutsiooniline komitee arutasid olukorda. Sakslaste vastupanuvõime ja kindel meel olid nendele ebameeldivaks üllatuseks. Ootamine ei olnud kooskõlas Vene väejuhatuse plaanidega, — oli teada, et eestlased asusid rahvusliku sõjaväe formeerimisele, iga päevaga Eesti sõ-

jajõud kasvas ning pealetungi edasilükkamine võis tuua ainult raskusi. Eriti aktiivne oli nn. „eesti revolutsiooniline komitee“, kelle liikmed ihaldasid võimuhaaramist ja kommunistliku korra maksmapanekut Eestis. Iga-sugune viivitus oli eesti soost kommunistidele talumatu.

Veel samal ööl (22./23. novembril) koostati ja saadeti Narva kolm vastust: üks eesti revolutsiooniliselt komiteelt, teine Vene väejuhatusele, kuna kolmas oli saksakeelne kihutuskiri. Vastuse sisu oli kokkuvõetult üks ja seesama: „meie ei taha oodata ja millegi ees ei peatu.“

Eesti revolutsioonilise komitee kirjas peegeldub selgesti enamlaste tegevuse eesmärk ja kavatsused. Kirja tekst oli järgmine:

„Saksa soldatite saadikute nõukogule Narvas.

Kaheksa kuud tagasi surusid Eesti valgekaartlased keiser Wilhelmi sõjavägede toetusel Eestimaa töörahva orjusesse. Suur hulk Eesti revolutsionääridest rändas (emigreeris) Venemaale. Nüüd, kui saksa töölised ja soldatid suure revolutsiooni korda saatsid, kroonitud röövli Wilhelmi kukutasid ja võimu oma kätte võtsid, tuleb väljärännanud Eesti proletariaat tagasi, et ühes oma orjastatud seltsimeestega mõisnikudelt ja kapitalistidelt võimu ära võtta ja Eesti nõukogude vabariiki uuesti jalule seada. Seepärast ei saatnud mitte meie kuritegu korda, kui 22. novembril hommikul ilma ühegi püssipauguta Narvale lähenesime, vaid need, kes meie peale lasksid. Meie ei sõdi revolutsiooniliste saksa soldatitega, kellele

meie vaba tagasiminekut Saksamaale kindlustame, vaid meie tungime Eesti valgekaartile peale. Kui osa saksa soldatitest — meie ootuste vastu — kodumaale tagasi tulevate Eesti tööliste, soldatite ja madruste pääle laskma hakkab, oleme meie sunnitud neid Eesti proletariaadi rõhujate abilisteks pidama. Meie hoiatame, et kui laskmist korratakse, oleme meie sunnitud suurtükkidega Narva linna need punktid purustama, kust meie väesalkade pääle lastakse. Kuid meie usume, et tõsine saksa soldat, kes oma suure juhi Karl Liebknechti järele sammub, ei hakka oma seltsimeeste — Eesti proletaarlaste — vastu sõda pidama, vaid pöörab oma püssitiku oma klassivaenlaste — kodanluse ja mõisnikkude vastu.

Eesti revolutsiooniline komitee.“

Olude sunnil pidi uus pealetung Narvale viibima. Seda põhjustasid kaks asjaolu: rahutu meeleolu Vene 46. ja 47. kütirügementides ning värskete jõudude juurdetoomine Narva rindele, millele kulus aega. „Valge“ Eesti vallutamisest pidid osa võtma ka punased eesti väeosad, formeeritud sunniviisil N. Venes elutsevatest eestlastest ¹⁾. Osa eesti kommunistlikke väeüksusi

1) Eesti kommunistlikkude väeosade formeerimist N.-Venes alustati septembris 1918 Leningradis. Algul kavatseti üksusi komplekteerida vabatahtlikkudest. Kuid varsti selgus, et Venemaa eestlaste hulgas ei leidu soovijaid astuda eesti kommunistlikkudesse rügementidesse. Näiteks, 2. Viljandi kommun. kütirügement koosnes alul vaid 17 mehest, kaasa arvatud rügemendiüleml. Siis kuulutati välja Venemaa eestlaste sundmobilisatsioon, kusjuures tõrkujaid ootas mahalaskmine.

võitles Vene kodusõjas Uurali rindel admiral Koltšaki vägede vastu ja nende transporteerimisega Jamburki oldi parajasti ametis.

Rindel asuvates Vene 46. ja 47. kütirügementides võttis maad sõjavastane meeleolu. Sügisene halb ilm, viletsad korteriolud ja veel viletsam toit põhjustasid rahulolematuse, mis muutus eriti teravaks pärast kaotusrohket 22. novembri lahingut. Oldi vihased väejuhatusele, kes neile maalinud pettepildi hädaohuta „jalutuskäigust sakslastelt mahajäetud Narva linna“. Üksikute kommunistidest komissaride miitingukõned ja ähvardused ei mõjunud enam, agitaatoreid ähvardati püsitääkidega.

Ööl 24./25. novembril hakkasid rügemendid mässama. Osa komissare poodi üles, kuna osa pääses pimeduse kattel põgenema Jamburgi. Rügementides valitud juhatus otsustas viibimata vallutada Jamburg ja karistada sealset väejuhatust.

Võib endale ette kujutada ärevust Vene 6. diviisi staabis, kui sinna saabus teatis 46. ja 47. rügementide vastuhakust ja marsist Jamburgile. Jamburgis oli parajasti käimas miiting, kus „Eestimaa revolutsioonilise komitee“ liikmed J. Sihver ja J. Ikmelt pidasid kõnet seisukorra üle Eestis. Algul tekkis võimumeeste hulgas üldine paanika. Üks 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi tolleaegseid kompaniiülemaid (end. ohvitser) kirjeldab järgnevaid sündmusi:

„... Anti üksteisele vastukäivaid käske ja tormati käsi laotades siia-sinna. Kord tehti juba korraldus varustus evakueerida Jamburgist, kuid see võeti varsti tagasi. Ainuke tasakaalukam mees oli komandör Ed.

Teiter, kes kogus I pataljoni kokku ja asus lahingut ootama Jamburgi silla juurde. Hiljem suudeti polgus siiski distsipliin maksma panna ja terve polk toodi jõe äärde positsioonile.

Kuna mässsajad ei oodanud erilist vastupanu, tulid nad kolonnides lauldes lähemale. Neid lasti rahulikult läheneda paarisaja sammu peale ja siis avati ootamatult marutuli suurtükkidest, kuulipildujatest ja püssidest. Selles metsikus tules langes aimamatuid, marssivaid vastuhakkajaid otse loona.

Kuna esimesist kuulipildujate valinguist langes suurem osa juhtidest, siis mehed korraldasid vaid juhusliku, peatu vastulaskmise, kuid ülevõimu ees valgusid väikesi lahinguid pidades salkades laiali. Neid aeti mööda metsi ja välju taga punase ratsapolgu poolt ja tabatud lasti enamuses samas maha. Saagiks said enamlased hobuseid, püsse, varustust ja 5 kuulipildujat. Järgmisel ööl aga tapeti mõned ellujäänud mässujuhid jõe ääres hirmsal kombel.“

Hukkajate osas esinesid peamiselt hiinlased „iseäralikust nõukogude roodust“.

Nii lõppes 25. novembri mäss.

2. Eesti sõjajõudude organiseerimine.

23. novembril Jamburgist saadud kirjade järgi võisid sakslased otsustada, et venelased ei piirdu 22. novembri pealetungiga. Sakslastel aga puudus tahtmine Eesti eest verd valada. Pärast Maailmasõja lõppemist ja Saksa maal puhkenud revolutsiooni oli nende ülimaks sooviks pääseda kiiremini kodumaale.

Eesti Vabariik pidi ise mõtlema oma idapiiri kaitsmisele. Päevakorras oli oma sõjajõudude organiseerimine, milleks aga Saksa okupatsioonivõimu poliitika tõttu polnud väljavaated kuigi roosilised.

11. novembril kutsus Ajutine Valitsus pöranda alt välja kaitseliidu.

16. novembril Ajutise Valitsuse poolt väljakuulutatud vabatahtlikkude kokkukutsumine ei andnud oodatud tagajärge: 25000 mehe asemel tuli kokku ainult 800 meest. Kuni mobiliseeritud regulaarväe moodustamiseni otsustati kasutada piirikaitseks kaitseliitlasi (kaitseliidu legaalsele korraldamisele „Omakaitse“ nime all asuti oktoobrikuus) ja keskkoolide vanemate klasside õpilasi. Kuid võttes arvesse nende vähest arvu, puudulikku relevastust ja kehva varustust — suurtükke, kuulipildujaid, korralikke vintpüsse, voori ja tarvilikku varustust ei olnud —, ei võidud üksnes kaitseliitlastega ja kooliõpilastega ülesande edukale täitmisele mõelda. Oli tarvis kiiresti leida mõni tugevam kaitsejõud ja tuldi otsusele palgata meie piiri kaitseks ajutiselt, üheks kuuks, osa Saksa regulaarväest.

17. novembril volitab Ajutine Valitsus sõjaministrit kindralmajor A. L a r k a t Narva jõe joone kaitse üle sakslastega läbi rääkima ja tarbe korral neile selle ülesande eest tasu maksma. Viru maavalitsuse ettepaneku puhul maksta palka Narva jõe joonel asuvaile saksa sõduritele otsustab Vabariigi Valitsus 18. novembril:

— viibimata saata volinik läbirääkimisteks Rakvere kaudu Narva;

— volitada sõjaministrit kohaliku „Soldatenrat’iga“ asja üle läbi rääkima;

— telegrafeerida saatkonnale Riiga, et see samas as-
jas räägiks läbi Saksa saadikuga;

— telegrafeerida Viru maavalitsusele Rakverre, et
sinna saadetaks Tallinnast volinik¹⁾.

Volinikuna sõidab Rakverre I diviisi ülem kindral-
major A. Tõnisson.

19. novembril teatab Ajutisele Valitsusele sõjaminis-
ter kindralmajor A. Larka, et kindralmajor A. Tõnisson
on Viru kreisipealikuga (saksa hauptmann Neumann)
nõu pidanud Narva jõe joone kaitse üle ja teada saa-
nud järgmist: „Ohvitserid ja muist Narva soldateid
on valmis palga eest teenima. Kui Eesti Ajutine Valit-
sus on nõus, on nad valmis formeerima 1000 mehelise
Naroova kaitsesalga. Palgaks nõuavad sakslased solda-
tile 10 marka, allohvitserile 15 marka, rühmaülemale 30
marka ja rooduülemale 40 marka päevas ja priisöök. Ka
annavad nad moonaladu, milles tagavarasid on 350 me-
hele 5—6 kuuks, Ajutisele Valitsusele üle. Peale selle
nõuavad sakslased lepingut kahe kuu peale ja annavad
üle kogu varanduse: suurtükid, kuulipildujad, padrunid,
hobused jne.“ Ajutine Valitsus otsustab selles suunas
läbirääkimisi jätkata¹⁾.

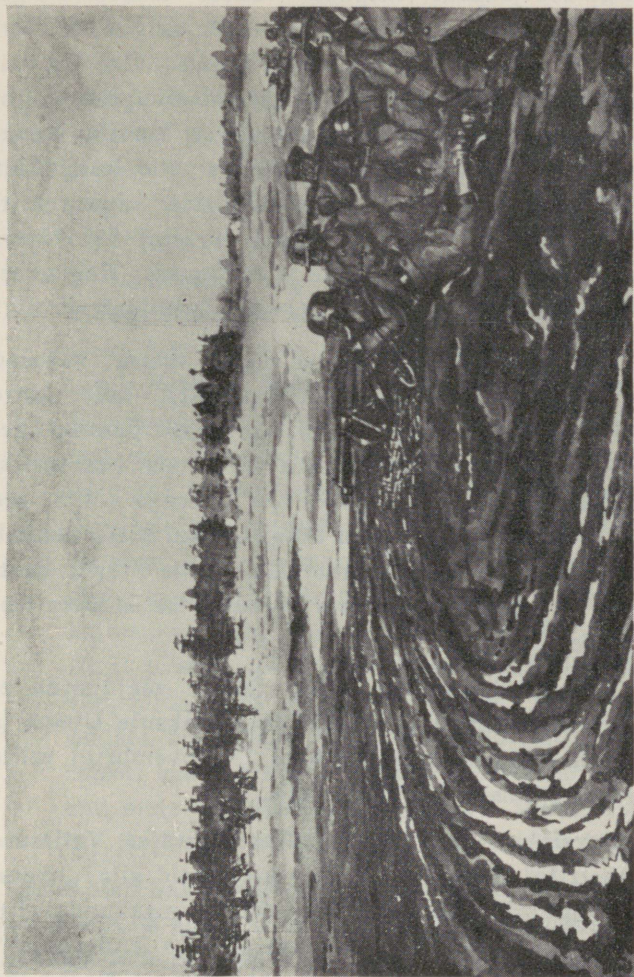
Oma mälestusis kindralmajor A. Tõnisson jutustab
sakslaste palkamisest järgmist:

„Ajutine Valitsus tegi mulle ülesandeks Virumaal
asuvate Saksa okupatsioonivõimudega läbi rääkida, kas
ei oleks nemad nõus osa mehi vabatahtlikult meie tee-
nistusse jätma, kindla rahalise tasu eest, kuni meie oma
meestest riigikaitse korraldamiseni. Arvasin, et kui tu-

1) Ajutise Valitsuse protokollid sakslaste palkamise üle.

hat vilunud lahingumeest ühes vajaliste relvadega, mõnekümne kuulipildujaga ja paari patareiga ühe kuu peale abiks saame, siis enamlased üle Narva jõe ei pääse. Astusin sakslastega kontakti. Nende volinikuks selles asjas oli kreisihauptmann Naumann Rakveres. Läbirääkimistel aitasid kaasa Virumaa komissar härra T. Kalbus ja Viru maavalitsuse esimees härra M. Juhkam. Varsti oli kokkulepe valmis. Sakslased olid nõus sellest grupist, mis asus Narvas ja Narva jõe kallastel piiri kaitsel, tuhat vabatahtlikku üheks kuuks meie käsutusse jätma ühes vajaliste relvadega, laskemoonaga ja muu sõjavarustusega. Meeste toitmine jäi meie kanda. Palgaks lubati sakslastele: reamehele 10, rühmavanemale 15, veltveeblile 20, leitnandile 30, hauptmannile 40 Saksa marka päevas. Ajutine Valitsus kiitis tingimused heaks. Sakslaste siiajäamine pidi sündima iga üksiku mehe enese algatusel ja vastutusel, kohaliku ülemuse vaikival teadmisel. Ülemus oli igaks juhtumiks mitteametlikult Berliini teatanud. Sealt tuli aga kategooriline käsk: Mitte ühtki meest Eestisse jätta! Kõik välja viia! Ning viibimata! Seega oli kaup katki. Algas sakslaste kiire väljarändamine.“

Virumaa kaitseliidu ülem kolonelleitnant N. Reek määrab „Eesti Kaitse Liidu Narva osakonna“ ülemaks suurtükiväe alamkapteni H. Laretei, kes 13. novembril asub koha peal kaitseliidu organiseerimisele. Viimane nimetab endale adjutandiks lipnik R. Tuiski, linna komandandiks leitnant R. Öveli ja komandandi abiks lipnik Taalderi. Esimestel päevadel tuleb kokku umbes 120 kaitseliitlast — peaasjalikult Narva keskkooliõpilased. 405. Saksa jalaväerügemendi ülema korral-

Saksa flankeeriv kulipilduja Paemurru aukudes tulistamas 2. Viljandi kommun. kütirügemendi osi Joala väljal.

dusel antakse kohalikust Saksa relvalaost Narva kaitseliitlastele 200 jaapani vintpüssi vähese laskemoonaga. Samal ajal organiseeritakse kaitseliidu salgad ka Narvale ligemates valdades ja Narva-Jõesuus. Vaivara vallas koguneb umbes 60 kaitseliitlast alamkapten Steinmanni juhatusel, Peetri vallas 20 meest lipnik Nurki juhatusel ja Narva-Jõesuus 18 meest nooremleitnant Remmeli juhatusel. Kuni 28. novembrini registreeriti Virumaal 1920 kaitseliitlast, kaasa arvatud 150 Narva kaitseliitlast; nende hulgas oli 34 ohvitseri. Registreeritud kaitseliitlastest 1350 mehel olid isiklikud relvad.

15. novembril valivad Narvas olevad Saksa väeosad endale sõdurite nõukogu (Soldatenrat), kelle kätte koondub kohapealne võim. Kui 405. Saksa jalaväerügemendi juhatus oli eestlaste vastu võrdlemisi heatahtlik, siis seda ei saa öelda saksa sõdurite nõukogu kohta: see esialgu lubab eestlastele küll kõigiti vastu tulla, hakkab aga tegelikult meile vastu töötama, mille tõttu Eesti kaitsejõu organiseerimine Narvas satub halbadesse tingimustesse.

18. novembril teatab kohalik Saksa väejuhatuse, et Saksa väeosad jäävad Narva jõe ülemjooksule Uusna ja Vasknarva vahel kõige enam kuni 23. novembrini, mille järel asuvad Uusna-Iisaku joonele.

20. novembril saadetakse „Eesti Ajutise Valitsuse Peaministrile“ pikk kiri, millele kirjutasid alla „oberst Seiman, kindralstaabi alamoberst Reek, maakonnaavalitsuse esimees M. Juhkam ja sekretär Ado Anderkopp“. Kiri informeerib üksikasjaliselt olukorrast Narva jõe joonel. Selles kirjas:

- 1) Kõigepealt teatatakse sakslaste kavatsusest kohe lahkuda Uusna-Vasknarva joonelt ning jätta Narva jõe ülemjooks kaitseta.
- 2) Juhitakse tähelepanu Eesti jõudude vähesusele ja nõrkusele Narva jõe joonel. Eriti rõhutatakse tiivakaitse puudumist Narva-Jõesuu rajoonis.
- 3) Kiri teatab ühtlasi kohapealsete Saksa sõjaväeosade nõusolekust jätta vabatahtlikke Narva jõe joonele:

„Sakslased kogusid enda keskel ühes ohvitseridega teateid, kui palju vabatahtlikke vast nõus oleks Eestisse jääma Eesti sõjaväe ülemuse juhatusel Narvoova liini kaitsma. Maakonna valitsus sai sellest teada ning teatas traadiga. 3 tunni pärast tuli ettepanek ametlikult. Nemad on kokku ajanud 4 ustavat roodu 250 meest roodus, kindlate kuulipilduja roodudega ning osaliste ratsaväeosadega. See tagavara võtaks järgmised ülesanded oma peale: nimetatud Uusna-Sõrenetsi 1) liini kaitsemine ning reservid Narva-Jõesuu — Narva liinil juhtumisel kui praegused osad sealt lahkuvad, mida nagu eelpool üteldud, iga silmapilk oodata. Nagu tähendatud oleks nimetatud 4 roodu täiesti vabatahtlikult kokku seatud ja annavad end meie käsutada. Tingimised ülevalpidamise üle järgnevad muidugi kokkuleppimise järgi.“

Kiri loeb Saksa vabatahtlikkude palkamist vajalikuks 1—2 kuuks ja soovitab sellega rutata. Sakslased soovivad reamehele palgaks 10 marka päevas + ülalpidamine;

1) Sõrenets (venekeelne nimetus) = Vasknarva.

ohvitseride ja allohvitseride palga suuruse teatavad hiljem. Kiri lisab sellele juurde: „Ootame traadi teel vastust. Meie seisukohalt ei peaks abi tagasi lükama“.

Siinkohal väärrib märkimist asjaolu, mis mõjus kii-rustavalt Eesti sõjajõudude formeerimisele Virumaal. Nimelt kuulutas kohalik maavalitsus (esimees Mihkel Juhkam) Virumaa kaitseliidu ülema kolonelleitnant N. R e e g i ettepanekul Virumaal sundmobilisatsiooni välja juba 24. novembril, s. o. 5 päeva e n n e üldmobilisat-siooni (29. novembril). Sellest telegrafeeriti Ajutisele Valitsusele ja paluti kuulutada üldine mobilisatsioon kogu riigis.

21. novembril jõuab Narva kolonel A. S e i m a n kolme ohvitseriga ja alustab sõjaministri kindralmajor A. Larka suulisel käsul 4. jalaväerügemendi formeeri-mist. Rügemendis on esialgu ainult 4 laskurikompaniid ja töökomando. Juhtivatele kohtadele rügemendis mää-ratakse: 1. pataljoni ülemaks kapten V. Liivak (21. 11.), II pataljoni ülemaks kolonelleitnant P. Kunnus (25. 11.) 1. kompanii ülemaks alamkapten Steinmann (23. 11.), 2. kompanii ülemaks alamkapten Hinnov (21. 11.), 3. kompanii ülemaks alamkapten Leiburg (22. 11.) ja 4. kompanii ülemaks alamkapten Vende (24. 11.), rüge-mendi adjutandiks nooremleitnant Lents (22. 11.), ma-jandusülemaks kapten Bachmann (21. 11.), sideülemaks alamkapten Limberg (24. 11.), relvurohvitseriks leitnant Siir (24. 11.), kortermeisteriks sõjaväeametnik Raamot (24. 11.). Narva linna komandandiks määratakse alam-kapten Aalberg (25. 11.).

22. novembril sakslaste ja venelaste vahel asetleid-

nud lahingu järel hakkab Narva linna kogunema ohvitserid, sõdureid ja kaitseliitlasi. Esimese korraliku üksusena saabub Narva Vaivara kaitseliitlaste salk 54 mehega alamkapten Steinmanni juhtimisel. See salk moodustab 4. jalaväerügemendi 1-se kompanii.

Ohvitserid ja sõdurid ilmuvad rügementi väikeste osadena ja üksikult. Nendega komplekteeritakse esijoones I pataljon Jaanikindluses ja töökomando. Relvi (vintpüsse) jätkub samuti ainult I pataljonile, kuna relvadeta mehed määratakse II pataljoni koosseisu Vesteralli kasarmus.

Iseloomustava ja ülevaatliku pildi 4. jalaväerügemendi komplekteerimisest pakuvad järgmised tabelid ¹⁾ (vt. lk. 30, 31, 32 ja 33).

Peale selle oli Narva kaitseliidul linna ja lähema ümbruskonna julgeoleku teenistuses alamkapten H. Laretei juhatusel veel ligi 200 meest, nende hulgas umbes pooled Narva keskkooliõpilased.

27. novembri jooksul ja ööl vastu 28. novembril tuli 4. jalaväerügementi juurde veel mehi ning lahingu alguseks 28. novembril oli 4. jalaväerügemendi ülema käsutada:

- 4. jalaväerügemendis: 114 ohvitseri + 208 vabatahtlikku + 131 mobiliseeritud sõdurit + 61 kaitseliitlast + 81 Tallinna keskkooliõpilast = 595 meest 3 kuulipildujaga. Osa mehi ei jõutud allüksustesse jaotada. Osa mehi oli püssideta.
- Narva ja lähema ümbruskonna kaitseliitlasi: 4 ohvitseri + 108 kaitseliitlast + 80 keskkooliõpilast = 192 meest.

1) VAK — „Viru rinde üldkaust“, lk. 28—30.

TABEL I.

Ohvitseride kogunemine.

№	Imumise		Määratud allüksustesse :											Mujale ja määramata	Kokku
	aeg	arv	St.	1. k.	2 k	3. k.	4. k	5. k.	klp.-k-o	ratsak-o	töök-o	sidek-o	kokku		
1	1. 11.	6	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	4	2	6
2	22. 11.	3	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	3
3	23. 11.	8	1	—	3	1	2	—	—	—	—	1	8	—	8
4	24. 11.	11	3	2	1	2	1	—	—	—	1	1	11	—	11
5	25. 11.	12	—	1	1	—	3	1	—	1	2	—	9	3	12
6	"	23	—	1	—	—	3	—	2	1	—	—	7	16	23
7	"	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8
8	26. 11.	23	—	2	1	1	1	1	4	1	8	—	19	4	23
9	27. 11.	11	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	11
		105	7	9	7	5	10	2	6	3	11	2	62	43	105
Juurdelähetatud suurtükiväelased :															
10	25.—27. 11.	9												9	9
		114	7	9	7	5	10	2	6	3	11	2	62	52*)	114

*) Mujale määratud ja suurtükiväelasi:

Läbikäijate komandosse	11
Ratsakomando juurde	2
Ohvitseride rühma	15
Pioneerikomandosse	3
Narva kaitseliitu	1
Ilma ametikohata	11
Suurtükiväelasi	9

Kokku 52

TABEL II.

4. jalaväerügemendi komplekteerimine sõduritega.

№	Kust ilmunud	Aeg	Arv			Kuhu määratud								Kokku
			vab.	k/l.	mob.	St.	1. k.	2. k.	3. k.	4. k.	5. k.	töök-o	ratsak-o	
1	Vaivara k/l	20. 11.	—	6	—	—	6	—	—	—	—	—	—	6
2	Jõhvi k/l	"	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Vaivara vald	21. 11.	17	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	17
4	Rakvere VK	"	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
5	Vaivara k/l	22. 11.	—	54	—	—	54	—	—	—	—	—	—	54
6	?	"	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Rakvere VK	23. 11.	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
8	Narva VK	"	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
9	Jõhvi VK	"	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
10	Rakvere VK	24. 11.	16	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	16
11	Narva VK	"	25	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	25
12	"	"	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
13	Jõhvi VK	"	7	—	—	—	—	4	—	—	—	3	—	7
14	?	"	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Rakvere VK	25. 11.	38	—	4	—	—	19	—	10	4	9	—	42
16	Narva VK	"	2	—	69	—	2	6	34	15	—	14	—	71
17	Jõhvi VK	"	—	—	21	—	—	2	4	12	—	3	—	21
18	Tallinna k/l	"	—	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Tallinna VK	"	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	?	"	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1
21	Narva VK	26. 11.	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	2
22	"	"	—	—	6	—	—	—	—	—	—	6	—	6
23	Tallinna VK	"	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	?	"	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2
25	Rakvere VK	27. 11.	14	—	12	—	—	11	8	4	2	1	—	26
26	Jõhvi VK	"	2	—	10	6	—	1	—	3	2	—	—	12
27	Narva VK	"	—	—	3	2	—	—	—	—	1	—	—	3
28	?	"	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Kokku			208	142	131	8	81	88	47	44	9	45	1	323
			481											

Lühendusi: vab. — vabatahtlikud; k/l — kaitseliitlased; mob. — mobiliseeritud; VK — sõjaväe vastuvõtukomisjon.

Ohvitseride ja sõdurite jaotus rügemendis.

№	Allüksus ja ametikoht	Määratud ametikohale						Relvi		
		auaste	nimi	ohv	am	sõd.	kokku	püsse	mõõku	klp.
1	Staap: Rügem. ülem Adjutant " abi Majand-ülem " abi Kortermeister Asjaajaja Relvur Sõdureid	kolonel	Seiman	1	—	—	1			
		n.-leitn.	Lents	1	—	—	1			
		lipnik	Leinbock	1	—	—	1			
		kapten	Bachmann	1	—	—	1			
		al.-kapten	Lindemann	1	—	—	1			
		sv.-ametnik	Raamot	—	1	—	1			
		"	Peebus	—	1	—	1			
		leitnant	Siir	1	—	—	1			
				—	—	8	8			
2	I/4: patül	kapten	Liivak	6	2	8	16	16		
				1	—	—	1	1		
3	1. kompanii: kompül	al.-kapten	Steinmann	1	—	—	1			
				7	—	81	88			
4	2. kompanii: kompül	al.-kapten	Hinnov	8		81	89	89		
				1	—	—	1			
				6	—	88	94			
				7		88	95	95		

5	3. kompanii: kompül	al.-kapten	Leiburg	1 4	— —	— 47	1 51		
6	4. kompanii: kompül	al.-kapten	Vende	5 1 9 10	 — —	47 — 44	52 1 53 54	52	
7	II/4.: patil	Kokku I/4. . . .		31	—	260	291	291	
8	5 kompanii: kompül	kol.-leitnant	Kunnus	1	—	—	1	1	
				—	—	9	—	—	
				1	—	9	10	10	
9	Töökompánii	Kokku II/4. . . .		2	—	9	11	11	
10	Sidekomando			10	1	45	56	56	
11	Kuulipildujakomando			2	—	?	2	2	
12	Ratsakomando			6	—	?	6	6	3
13	Pioneerikomando			5	—	1(?)	6	6	?
14	Läbikäijate komando			3	—	?	3	3	
15	Ohvitseride rühm			11	—	—	11	11	
16	Ametikohata			15	—	—	15	15	
17	Suurtükiväelasi			11	—	—	11	11	
				9	—	—	9	9	
				111	3	323	436	436	?
									3

*Kokku: 118 ohvitseri + 339 sõdurit + 169 kaitse-
liitlast + 161 keskkooliõpilast = 787 meest 3
kuulipildujaga.*

Nagu eeltoodud tabelleist näha, tulid mehed rügementi väikeste gruppide ja üksikute inimeste kaupa. Korralikust õppusest ei võinud juttu olla. Rügemendi koosseis pidi astuma lahingusse peaasjalikult endisest ajast päritud teadmiste ja oskustega.

Eesti väeüksused olid Narvas paigutatud korteritesse järgmiselt: 4. jalaväerügemendi staap asus Rahu ja Kooli tänava nurgamajas nr. 6. Kaitseliidu staap — linna raekojas, samas relvaladu ja selle kaitse (rühm Narva kooliõpilasi). 4. jalaväerügemendi osad asusid Jaanikindluses, Vestervalli kasarmus ja kasarmus nr. 26 Vestervalli tänavas. Ohvitserid asusid elama linna-haigla barakkidesse Vestervalli tänava lõpus (Sepa tän. nr. 30—36). Loetletud ruumid polnud kuigi heas seisukorras. Eriti viletsad olid Jaanilinna kasarmud, mida Saksa okupatsiooniväed kasutasid vangimajana.

Poolte sõjajõudude iseloomustus.

E e s t i s õ j a j õ u d .

Organisatsioonilt Eesti sõjajõud Narvas olid alles loomisjärgus. Lahingu alguseks 28. novembril oli 4. jalaväerügemendis ¹⁾:

— rügemendi staap juhtiva jõu poolest komplekteeritud ja üldiselt töövõimeline: eriüksusi rüge-

1) 28. novembriks oli üle riigi Eesti rahvaväes mitte üle 2300 mehe (koos ohvitseridega).

mendi juhatuse juures (side-, ratsa-, luure- ja pioneerkomandod) alles formeeriti ja nende puudumine pidi rügemendi juhatuse töövoimet piirama;

— lahinguüksusena rügemendis võis kõne alla tulla ainult I pataljon, kes omas ohvitseride 100% ja sõdureid kuni 50% koosseisust; kuulipildujakomando oli formeerimata; töökompanii (või -komando) oli küll väikeses koosseisus, kuid tolle aja nõudeid võis teatud määran rahuldada.

Rügemendis puudus sisemine kokkuliituvus. Juhid ei tundnud või tundsid puudulikult alluvaid, alluvad tundsid niisama vähe oma juhte.

Kaitseliidu üksused kindlat organisatsiooni ei omanud. Tegutsesid üksikute salkadena ohvitseride juhatusel. Operatiivselt allusid 4. jalaväerügemendi ülemale.

Relvastuse puudulikkust on juba mainitud, — isegi vintpüsse ei jätkunud kõigile, rääkimata teistest relvadest. Kuulipildujaid oli ainult 3. Laskemoona oli vähe. Kohalikus Saksa relvalaos oli umbes 5000 vene ja 2000 jaapani püssi, umbes 1.000.000 püssipadrunit, kümned kastid käsigranaate ja palju igasugust muud sõjavarustust. Eestlastele lubasid sakslased selle varustise üle anda ainult siis, kui ise Narvast lahkuvad ¹⁾.

Tehniline varustis puudus peaaegu täielikult.

Suurtükivägi puudus. Narva lähetatud 1. suurtükiväerügemendi ohvitseridel (leitnandid G. Leets, H.

1) Need relvad ja varustus anti eestlastele üle alles lahingupäeval. Seepärast ei suudetud neid kasutada ega Narvast evakueeridagi.

Maim ja A. Tenno, nooremleitnandid E. Luha, G. NIELÄNDER, A. RATISTE, K. ROSTFELDT, K. TERRAS ja lipnik M. GROSHOLM) ei läinud korda sakslastelt suurtükke saada. Sakslased motiveerisid oma äraütlemist kord ütlusega „meie vajame neid ise“, kord jälle sellega, et „Soldatenrat“ ei luba suurtükke eestlastele üle anda. Suurtükiväehvitserid võtsid Narva lahingust osa jalamestena.

Riidevarustus oli sõduritel kehv, — enamalt jaolt see, millega kodunt välja tuldi. Ühtlast vormiriietust ei olnud. Riided ja jalanõud ei vastanud sõjapidamise nõuetele külmal talvisel ajal.

Jõudude moraalne väärtus oli üldiselt rahuldav. Ohvitseridel ja kooliõpilasil aga hea. Paljud ei uskunud edusse kokkupõrkel suure Venemaaga. Vene revolutsiooniga ühenduses olnud elamused mõjutasid halvavalt mõnegi mehe lahinguväärtust. Võitluse selgrooks kujunes algusest peale eesti ohvitser, kellel sõja esimestel päevadel tuli esineda mitte üksnes juhi osas, vaid tegutseda tuleliinil ka üksikvõitlejana.

Toitlusolud olid rasked. Esimestel päevadel ei saadud keskasutistelt midagi peale raha. Rügemendil tuli omal algatusel muretseda toiduaineid koha pealt, milleks tollaegne kehv Narva pakkus vähe võimalusi.

Saksa sõjajõud.

Organisatsioonilt kuulusid Saksa jõud Narva rajoonis kaadriosade hulka.

Relvastus ja tehniline varustus oli hea. Paistab silma suurtükiväe nõrkus: ainult 2 kergepatareid võrdlemisi tähtsas Narva kaitselõigus. See on sele-

tatav sellega, et sakslased säätsid kõik vabad jõud läänerinde-jaoks.

Üksuste koosseis oli puudulik. 1918. aasta suvekuudel nopiti idarinde väeüksustest välja läänerinde kõvendamiseks nooremad aastakäigud, paremad allohvitserid ja osa ohvitseri. Sügisel 1918 vabastati sõjaväeteenistusest kaks vanemat aastakäiku (1870 ja 1871). Tulemuseks oli, et novembris 1918 jäi kompaniidesse 260 mehe asemel umbes 100 mehe ümber.

Sõjaväeosade moraalne väärtus ei seisnud enam tavalisel kõrgusel. Pikaajaline politsei- ja piirikaitseteenistus pidid mõjuma Saksa idarinde osadele demoraliseerivalt. 9. ja 11. novembri sündmused Saksa maal nakatasid ka okupatsiooniväe Baltikumis. Sõdurkonda haaras meeleolu, nagu oleks Saksa sõjaväe ajal lõpp ning tuleb püüda kiiresti kodumaale. Eriti rahutu oli meeleolu Virumaal paiknevas 205. diviisis. Revolutsiooni tulemusena väeosades ellukutsutud „sõdurite nõukogud“ mõjutasid halvavalt väeosade juhtimist: juhtide tähtsus langes, kategoorilisi käske ei antud ega täidetud, elu ja tegevus väeosades sammus kokkuleppe (kompromissi) rada.

Lahinguväärtus. Saksa sõjaväeosadel oli luba lahkuda Narvast juba 27. novembril, nii et 28. novembri lahing kujunes sakslastele nii-öelda „vabatahtlikuks“ lahinguks. Kui vaevalt võis sakslaste juures juttu olla pealetungilahingust, siis võis ometi arvata, et kaitselahingus, s. o. seal, kus sakslastele peale tungitakse, osutuvad Saksa väeosad Maailmasõja harjumuste ja traditsioonide kohaselt veel küllaltki tugevaks ning lahinguvõimeliseks.

Vene sõjajõud.

Punaväe üksuste organisatsioon 1918. aastal ei läinud palju lahku endise Vene sõjaväe organisatsioonist Maailmasõja aastail 1916—1917. Koosseisult aga olid üksused komplekteeritud puudulikult. Jalaväerügementides näiteks oli alal harilikult mitte üle 30—50% ettenähtud meeste arvust; oli rügemente, kus puudus III pataljon; patareides puudus 1—2 suurtükki; oli suurtükiväebrigaade 3—4 patareiga (pro 6) ja ratsariügemente 2—4 eskadroniga (pro 6).

Relvastus ja tehniline varustus oli küllaldane, kuid halvasti hooldatud. Riidevarustus löögiosades (kommunistlikud väeosad, madruste salgad jne.) hea, teistes puudulik. Toit löögiosades rahuldav, teistes halb.

Moraalne ja lahinguline väärtus. Vana armee oli enamlaste poolt põhjalikult lõhutud, uus — punavägi — alles loomisjärgus. Vilunud ja sõjaliste kogemustega juhtkond (ohvitserid) oli enamalt jaolt hukatud, emigreerunud või hoidus punaväest kõrvale; ületulnud ohvitseride vastu oldi umbusklikud, neid jälgiti ning nendel puudus võim. Tegelik võim väeosades oli komiteede ja kommunistidest komissaride käes, kellel aga polnud sõjapidamise ja juhtimise alal suurt aimu. Distsipliin ja sisekord väeosades ei seisnud kuigi kõrgel. Jättis soovida ka relvade käsitlemise oskus. Eriti puudulik oli suurtükitle juhtimine.

Sõjast tüdinenud Vene sõdurkonnas valitses sõjavastane meeleolu, väejooksikute % oli suur. Suurema lahingulise väärtuse omasid löögiosad, mis koosnesid kommunistidest ja võõrrahvustest (lätlastest, Venemaa

eestlastest, soomlastest); eesti ja läti väeosad ihkasid tagasitulekut kodumaale, seepärast nende meeleolu oli üldiselt sõjakas.

Kokkuvõttes — Vene löögiosade lahingulist väärtust 1918. aasta sügisel tuli pidada rahuldavaks ja mõnel juhul isegi heaks, venelastest väeüksuste väärtust aga nõrgaks.

3. Sõjaeelsed päevad Narvas.

Meeleolu Narva linnas polnud kuigi rahulik. Linna elanike seas räägiti avalikult peatsest punaste pealetungist. Jutte sellest levitasid Narvas üle piiri tulijad. Okupatsioonivägede eest põgenesid märtsi algul 1918 Venemaale paljud kohalikud enamlased. Mahajäänud omaksed ja enamliku korra poolehoidjad ootasid igatsusega „pagulaste“ tagasitulekut. Linnas nähti isikuid, keda polnud Narvas ammu näha olnud, — need hiilisid linna salaja üle piiri. Sakslaste minekust kõneldi päris avalikult. Linna pahempoolsete seas oli märgata meeleolu tõusu; nad lootsid, et Saksa vägede lahkumine toob tagasi enamlaste valitsemise. Kaitseliitlasi ei armastatud, relvastatud kooliõpilasi koheldi vaenlikult. Ei usutud, et saksa sõdurid venelastele tule avavad, ja venelaste esimese pealetungi äpardumine 22. novembril mõjus kohalikule riigivaenulisele elemendile kainestavalt. Saksa sõdurite seas tehti nüüd hoolega kihutustööd, et nad uue pealetungi korral ei avaldaks enam vastupanu. Saksa võimud rahustasid linna elanikkonda ja teatasid seinakuulutuste kaudu, et nemad niipea Narvast ei lahku ja kõik venelaste („bolševikkide“) kallaletungid tagasi löövad.

Ka ajakirjanduse kaudu kinnitati rahvale, et Eestimaad ei ähvarda mingi oht. Nii 17. novembril ilmub „Postimehes“ nr. 217 teadaanne: „Ärevate kuulujuttude tagasitõrjumiseks teatame, et Narvas kui ka mujal piiriäärsetes punktides kõik rahulik on. Seltsimees, kes alles 12. skp. Jamburist tuli, teatab, et seal mingit meie maa kallaletungimist ei plaanitseta. Hiljuti pidanud Jamburi punanekaart koosolekut, kus otsustatud meie riigi sisemisesse asjasse mitte segada. Eestimaa on Bresti lepingu põhjal Venemaast eraldatud ja sellepärast ei olevat Vene proletariaadil huvisid siinsetesse asjadesse segada.“

23. novembril alustasid sakslased oma väeosade (50. landsturmi-rügement) tagasiviimist Uusna — Vasknarva joonelt Pagari — Illuka — Auvere joonele. Sellest päevast alates ei jää Narva jõe ülemjooksule ühtki sakslast.

24. novembril annab diviisiülem kindral-major A. Tõnisson järgmise korralduse kolonel A. Seimanile: „... Teile saadetakse Tallinnast 24/XI Narva 50 ohvitseri, salk Kalevi seltsi liikmeid ja salk kooliõpilasi. ... Tarvitage neid kui sõjaväelist jõudu tähtsamate ülesannete täitmiseks, korra alalhoidmiseks linnas ja ligemas ümbruses. Edaspidi, rahvaväelaste polku kogumisel, annate ohvitseridele vastavad nimetused (ametid). ... Nad peavad kasarmutes koos täielikus sõjakorras olema kui reserv igaks juhtumiseks. Igal grupil peab olema oma ülem — ohvitser. Kõigi nende salkade ülemaks nimetan mina seniks alamobersti Kunnuse.“

25. novembril Ajutise Valitsuse usaldusmees Narvas Schulbach, kaitseliidu ülem alamkapten Laretei ja linna

Narva kaitseliitlased-kooliõpilased tokestamas 2. Viljandi kommun. kütirügemendi osade sissetungi linna.

miilitsa ülem Palitser saadavad Valitsusele järgmise teatise seisukorra üle Narvas:

„Täna, 25. novembril 1918 kell 6 õhtul saime saksa soldatite nõukogu esimehelt Narvas, meie järelküsimise peale, suusõnaliselt järgmise ametliku teate:

1) Saksa väed lahkuvad Narvast lähema 10—14 päeva jooksul, piiri täiesti Eesti vägede hooleks jättes, sest et sakslastel igasugune põhjus puudub verd valada võõra maa ja rahva eest. Äraviimine algab ajaviitmata pääle, tema läbiviimiseks kulub vähemalt kümme ja mitte rohkem kui neliteist päeva. Kuni viimase väeosa äraviimiseni jääb piirikaitse sakslaste hooleks. Peaks aga enamlaste kallaletungimine sündima ajal, kus suurem osa saksa vägesid juba välja viidud, siis taganevad nad jõe taha ja lasevad sillad Naroova pääl õhku.

2) Piiri kaitseks on sakslastel praegu: eelseisukohtadel 400—600, reservis 3000 meest, suurtükiväge üks polk.

3) Enamlaste poolt mõne päeva eest Narva pääle toime pandud kallaletungimise asjus on Saksa valitsus protesti ära annud, mille pääle Vene valitsuse poolt vastus on saadud lubadusega piiri ääres asuvaid enamlaste väeosasid tagasi tõmmata.

Neid ametlikke teateid ära kuulates palusime igast kavatsevast saksa vägede tagasiliikumisest aegsasti meile teateid anda, et võimalik oleks tarbekorral oma vahiposte asemele säada.

Narva kaitseliidus on umbes 100 liiget, sisse-
sõitnud Vaivarast 54, Tallinnast 81. Kuna aga osa
nendest karauliteenistuses ja linnas korda pida-
mas on, võib frondile ainult pool üleüldisest arvust
minna.

Kõike seda silmas pidades palume Eesti Aju-
tist Valitsust kõik teha, mis võimalik, et Vene piiri
kaitseks lähemal päevil täiesti ustavaid väeosasid
tarvilisel arvul ja tarvilise sõjamoona varusta-
tult saadetak. Narvas olemasolevate jõududega
ei suuda piiri kaitseks vähematki ära teha, päälegi
et piir Peipsi järvest mereni kohaliste kaitseliitude
poolt sugugi kindlustatud ei ole.“

Ajavahemikul 23. kuni 25. novembrini viisid saksla-
sed 50. landsturmi-rügemendi osad Uusna — Vasknarva
joonelt Pagari — Illuka — Auvere joonele ja 25. no-
vembril purustasid Krivasoo (Kriuši) puusilla¹⁾. 25.
novembrist alates jääb Narva jõe joon seega kaitseta.

Tõsine seisukord Narva rajoonis häirib mitte üksnes
Virumaa juhte. Narva suunale on pööratud ka Valit-
suse ja Sõjavägede Peastaabi tähelepanu, nagu selgub
Peastaabi ülema kirjast Võru maakonna valitsusele 25.
novembril: „Kõik meie jõud ja mõtted peavad praegu
Narva poole pööratud olema. Teie seisukord on kõige
parem, sest teie ees on Pihkva armee, kes teid sealtpoolt
kaitseb.“ Seepärast saadetakse Tallinnastki algul kõik
jõud Narva poole tee.

1) Sakslased ainult vigastasid Krivasoo silda. Silla vigas-
tused polnud kuigi suured ning sild parandati varsti venelaste
poolt.

26. novembril saadab 4. jalaväerügemendi ülem kolonel A. Seiman diviisiülemale kindralmajor A. Tõnissonile järgmise salajase ettekande:

„Täna olin 405. polgu ülema juures ja sain sakslaste seisukorra üle järgmised teated:

1) Neil ei ole mingisugust lootust selle pääle, et nende soldatid pikemaks ajaks liinile jäävad.

2) Täna olin ohvitseridega liini pääl Narva ees. See oli ka sakslaste tahtmine, et sellega näidata soldatitele, et eestlased hakkavad juba töötama. 32 meest ja 4 ohvitseri saatsin frondile, kes juba sinna jäävad, esite sakslastega seltsis, aga pärast iseseisvalt. Nii siis, iga päev võib seda salka suurendada ja liini oma kätte võtta.

3) Sakslased ütlesid mulle, et nemad on otsustanud sillad õhku lasta ka sel juhtumisel, kui meie Narva ees kaitseliini oma kätte võtaks. Ma ei ole sellega sugugi nõus. Kui sillad saavad purustatud, siis meie oma mehi Narva ees hoida ei saa, — mul seda lootust ei ole, et mehed jääks rahulikult kohale, kui seljataga pääsetee purustatakse. Linnas jõe taga, nii palju kui mina taktikat tunnen, ei ole võimalik piiri kaitsta. Siis saaks ka linn tule all olema ja säääl tuleb suur korratus ja vilumata soldatid ei saaks sellega korda. Mina arvan, et üks sild peab ikka jääma kui tahame Narva liini kaitsta.

Palun kedagi saata siia, kes korraldaks üleüldist liini kaitset, — nüüd mul tuleb kaitseliini mööda käia ja sugugi ei ole aega polgu jaoks. Kõige parem oleks, kui diviisi staap siia sõidaks.

Enamlaste poolt praegu veel karta midagi ei ole, aga kui nad teada saavad, et sakslased ära on läinud, siis tuleb midagi oodata ja selleks ajaks peaks niisugune jõud olema, kes võib vastu panna ja kelle pääle võime kindel olla.

Kõige pealt 4. polgu jaoks tuleks rohkem mehi saata, pääle selle on tarvis suurtükiväelasi, miini- ja pommipildurid ja ka neid, kes helgiviskajatega mõistavad ümber käia.

Kui neid saab ja siis iga päev 3—400 meest polku tuleks, siis ma arvan, saame hästi läbi.“

Selle ettekande peale telegrafeerib Sõjavägede Peastaabi ülem kindralmajor A. Larka kolonel A. Seimani, et 27. novembril sõidab Tallinnast Narva vastavate volitustega diviisiülem kindralmajor A. Tõnisson. Viimane pidi jõudma Narva 28. novembri hommikul. 28. novembril algab aga Narvas sõjategevus — see päev kujuneb saatuse tahtel meie Vabadussõja esimeseks sõjapäevaks.

27. novembril kuulutati välja üldine mobilisatsioon kogu riigis, algusega 29. novembril.

Kindralmajor A. Tõnissonile 27. novembril Sõjavägede Peastaabi ülemalt antud ettekirjutusest nr. 101 selgub, et

- Peastaap nõudis Narva jõe joone kaitsmist;
- diviisi staabi asukohaks tuleb valida Oru või Jõhvi jaama ümbrus ja sealt luua side Narvaga ja Iisakuga.

Kindralmajor A. Tõnisson jõuab Narva linna lahingu lõppedes 28. novembril kella 1200 paiku ja olukorra tõttu ei suuda enam saadud korraldusi terves ulatuses täita.

V Narva lahing 28. novembril 1918.

Pärast 22. novembri lahingut arvestas Saksa 405. jalgaväerügemendi ülem venelaste uue pealetungi võimast Narvale, — seekord juba suuremate jõududega. Ettevaatuse abinõuna asetati alaline Saksa vaatluspost Hermani torni, kuna lennukite abil teostati pidevat luuret Jamburgi ja Oudova maantee suunas.

27. novembril kell 1400 pidid sakslased meile üle andma kuulipildujad ja miinipildujad, milleks kolonel A. Seiman käsutab Jaanilinna 4 ohvitseri ja 40 sõdurit lisaks 4 ohvitserile ja 32 sõdurile, kes olid saadetud Jaanilinna 26. novembril.

Samal päeval kella 1200 paiku sakslased püüavad kinni venelaste telefonikõnelused ¹⁾, kust selgub:

— et Vene väejuhatuse kavatses uuesti atakeerida Narvat 28. novembri hommikul raskesuurtükiväe tuletoetusel;

— et venelased kavatsesid osa jõududega forsseerida Narva jõe Plüssa jõesuu rajoonis ning pääseda Narvale seljataha ²⁾.

Oberst Goltz kõvendab jala- ja suurtükiväe lahingulist valmisolekut. Saabunud andmete mõjul sakslased tühistavad kuulipildujate ja miinipildujate üleandmise korralduse.

1) Sakslastel töötas Narva rajoonis kõnepüüdeaparaat (n. n. Arendstation), mille abil nad võisid jälgida venelaste telefonikõnesid.

2) Forschungsanstalt für Kriegs- u. Heeresgeschichte nr. V/50, 741 — 22. 07. 1935.

Samal 27. novembril Saksa väeosad said käsu olla valmis Narvast lahkuma kahe tunni jooksul pärast käsu saabumist. Sakslased pidid jätma Narva järelkaitseosad, kuni Narva rajoonist on lahkunud kõik Saksa väed ja asutised.

27. novembril pärast lõunat tutvustab eesliinil seisva Saksa 405. jalaväerügemendi 2. kompanii ülem leitnant Köler meie ohvitseri kaitseüsteemiga Jaanlinna ees. Ka õpetatakse eesti ohvitseri käsitama saksa kuulipildujaid. Öhtul pannakse saksa vahipostide kõrvale välja ka eesti vahipostid.

Parema tiiva kindlustamiseks saadetakse sama päeva öhtul kell 2100 Kulgu rajooni 4. jalaväerügemendi II pataljoni ülem kolonelleitnant P. Kunnus 80 mehega ¹⁾ ja ühe raskekuulipildujaga. Salga ülesandeks oli valvata ja kaitsta Narva jõe kallast Kulgust kuni Piimaninani (Narva jõe käär 4 kilomeetrit Kulgust lõuna pool, Plüssa suudme vastas). Kella 2400-ks salk pani välja 4 valveposti Kulgust Piimaninani, kuna Kulgu ja Kreenholmi vabriku vahel pani käima ühe liikuva patrulli. Piimanina ja Kulgu vahelise maa-ala valgustamiseks sakslased saatsid omalt poolt välja 3-mehelise patrulli leitnant Pianka juhatusel; patrullil oli kaasas üks kergekuulipilduja ²⁾.

1) Sakslaste andmetel 50 mehega.

2) Sakslaste andmetel allus kolonelleitnant P. Kunnuse salk leitnant Piankale: „Zur Sicherung der rechten Flanke wurde Leutnant Pianka mit 50 Esten und 3 Mann vom III/405 nach Kulga geschickt“ (Forschungsanstalt für Kriegs- u. Heeresgeschichte V/50, 741 — 22. 07. 1935).

1. Poolte jõudude arv ja paigutus 28. novembril kell 0530.

A. Eestlased ja sakslased.

1. Narva-Jõesuus — üks laskurikompanii (8.) ja üks raskekuulipildujakompanii (2.) Saksa 405. jalaväerügemendist.

2. Narva-Jõesuu ja Riigiküla vahel — patrullid Saksa 405. jalaväerügemendist (II pataljonist) ja valvepostid Narva-Jõesuu kaitseliidusalgast (nooremleitnant J. Remmeli salk, mis koosnes 1 ohvitserist ja 18 mehest).

3. Riigikülalt Narvani — valvepostid Peetri valla kaitseliidust (lipnik Nurk 20 mehega).

4. Narva rajoonis: (vt. lk. 49 ja skeem III).

Nagu eespool tähendatud, asusid Narva rajoonis Saksa 405. jalaväerügemendi osad oberst Goltzi juhatusel, kõvendatud suurtükiväega ja tehnilise väe osadega. Nende paigutus oli järgmine: (vt. lk. 50).

Narva-eelse kaitsepositsiooni üldine pikkus Narva jõe idakaldal Linavabrikust kuni Popovka telliskivivabrikuni oli 5 kilomeetrit. Kaitsepositsioon koosnes üksikutest kaevikgruppidest, flankeerivatest kuulipildujapesadest ja miinipildujate asukohtadest. Positsiooni ees oli 2—4-realine pidev traattõke kõrgepinge-elektrivooluga.

Eestlaste asetust sel kaitsepositsioonil nägime eespool (tabel IV ja skeem III). Sakslased asusid samas ühe laskurikompaniiga, kahe raskekuulipildujakompaniiga ja ühe miinipildujakompaniiga järgmiselt: (vt. lk. 51).

Eestlased.

TABEL IV.

Eesti osade asetus ja arvuline koosseis.

№	Osade nimetus ja asetus	A r v			Märkmed
		ohv.	sõd.	kokku	
I. Narvaeelses grupis (jõe idakaldal):					
1	Lipnik Wiriti salk Linavabriku rajoonis	1	30	31	
2	Leitnant Kõlgjalgi salk Kalevi-vabriku rajoonis	4	30	34	
3	Lipnik Takkeli salk raudtee piirkonnas	5	10	15	
4	Lipnik Margussoni salk Keldri-mäel	1	3	4	
5	Nooremleitnant Uuskami salk Jamburgi kivitee rajoonis .	5	58	63	
6	Lipnik Heini salk Jamburgi kivi-tee ja end. sv.-haigla vahel	4	30	34	
K o k k u		20	161	181	
II. Kulgu grupis (jõe läänekaldal):					
7	Kolonelleitnant Kunnuse salk Kulgu rajoonis	16	64	80	1 raske-klp.
III. V a r u s:					
8	Jaanikindluses ja Vestervalli kasarmus	78	256	334	enamik püssideta
9	Kaitseliidu osades linnas ja Jaanikindluses	4	188	192	
K o k k u v a r u s		82	329	526	
Kokku Narva rajoonis		118	669	787	

Sakslased:

TABEL V.

Saksa osade asetus ja tulejõud.

№	A s u k o h a d	R e l v a d :				Helgiheitjad
		Mehi	klp.	76-mm	77-mm	
		püsse		miini- pild.	kahu- rid	
I. E s i j ä r g u s :						
1	Kulgul	4	1	—	—	—
2	Narva-eelsel kaitsepositsioonil jõe idakaldal	450 ¹⁾	25 ¹⁾	12	—	4
3	Joala väljal asuv kergekahuri- patarei nr. 2	80	1	—	2	—
4	Rahvaväljakul asuv kerge- kahuripatarei nr. 3	100	1	—	4	—
II. V a r u s :						
5	Kreenholmis	60 ²⁾	—	—	—	—
6	Jaanelinnas	200 ³⁾	6 ³⁾	—	—	—
7	Hermanni kindluses ja linnas jõe läänekaldal	600 ⁴⁾	11 ⁴⁾	—	—	—
8	Soomusrong Narva raudtee- jaama rajoonis	120 ⁵⁾	5	—	2	—
Kokku		1600 ⁶⁾	50	12	8	4

Märkmed:

- 1) 2. laskurikompanii leitnant Köleri juhatusel + 1. ja 3. raskekuulipildujakompanii + miinipildujakompanii + helgiheitjate rühm
- 2) 405. jalaväerügemendi staap ja komandod.
- 3) I pataljoni osad (1. ja 3. kompanii).
- 4) III pataljoni osad + sidemeeskond + pioneerikompanii.
- 5) Nende hulgas umbes 20 suurtükiväelast patareist nr. 2.
- 6) Nende hulgas umbes 200 suurtükiväelast.

Üldine märg: kompanii ja patarei on arvatud ümmarguselt 100 mehele.

TABEL VI.

Sakslaste asetus Narva jõe idakaldal.

№	A s e t u s	Laskur- jagude arv	R e l v a d			Märkmed
			kk	rk	76 mnp	
1	Linavabriku rajoonis .	1	—	2	—	Helgiheit- jad asu- sid raud- teeja Jam- burgikivi- tee rajoo- nis
2	Raudtee ja Oduva maantee teederisti ra- joonis	1—2	—	4	2	
3	Raudtee rajoonis. . .	1	—	2	2	
4	Keldrimäe rajoonis . .	2	3	4	2	
5	Jamburgi kivitee ra- joonis	1	—	2	2	
6	Jamburgi kiviteest 200 meetrit põhja pool .	1	—	2	—	
7	End. sõjaväehaigla ra- joonis	1	—	2	2	
8	Haiglast 200 meetrit põhja pool	1	—	—	—	
		9—10	3	18	10	
9	Varus Jaanilinnas . .	2 kom- paniid	6	4	2	

Kui asume võrdlema eestlaste ja sakslaste jõude arvuliselt ühistel kaitsepositsioonidel Piimanina metsavahimajast kuni mereni (Narva-Jõesuuni), siis saame järgneva pildi (vt. lk. 52).

Viimasest tabelist näeme, et võitlejate arvult olid sakslased ligikaudu kahekorra suuremas ülekaalus võrreldes eestlastega (eestlasi 827 ja sakslasi umbes 1600). Tulejõu poolest aga olid sakslased rõhuvas ülekaalus

TABEL VII.

Eesti ja Saksa vägede võrdlus Narva rajoonis.

Asukohad	Positsiooni pikkus (km)	Tulejõud esijärgus:				Tulejõud varus:			
		püsse	klp.	mp.	srt.	püsse	klp.	srt.	soomus rong
Piimanina- Kreenholm:	5,5								
— eestlasi . . .		80	1	—	—	—	—	—	—
— sakslasi . . .		4	1	—	—	60	—	—	—
Narva linna kaitsel:	5,0								
— eestlasi . . .		181	—	—	—	526 ¹⁾	2	—	—
— sakslasi . . .		450 ²⁾	25	12	6	920	22	2	üks
Narva-Riigi- küla:	5,5								
— eestlasi . . .		21	—	—	—	—	—	—	—
— sakslasi . . .		—	—	—	—	—	—	—	—
Riigiküla-Narva- Jõesuu:	5,0								
— eestlasi . . .		19	—	—	—	—	—	—	—
— sakslasi . . .		200	15	—	—	—	—	—	—
Kokku . . .	21,0								
— eestlasi . . .		301	1	—	—	526 ³⁾	2	—	—
— sakslasi . . .		654	41	12	6	920	22	2	üks

Märkmed:

- 1) Suurem osa relvadeta.
- 2) Peale selle umbes 200 suurtükiväelast.
- 3) Suurem osa relvadeta.

(eestlastel 3 kuulipildujat, sakslastel 63 kuulipildujat, 12 miinipildujat ja 8 suurtükki).

5. Poruni jõest Vihtse külani — lipnik Toomel 70 kaitseliitlasega (Jõhvist 20 ja Illukast 50 meest) ilma kuulipildujateta, kokku 1 ohvitser + 70 sõdurit.

6. Vasknarvas — Iisaku kaitseliitlaste salk lipnik Altmanni juhatusel, koosseisus 2 ohvitseri + 100 sõdurit + 4 raskekuulipildujat.

Narva jõe osa Krivasoost (Kriuši) kuni Plüssa jõeni oli kaitseta. Krivasoo puusild oli vigastatud sakslaste poolt ning üle jõe pääsemine seega venelastele raskendatud.

Kokku Narva jõe joonel: eestlasi — 1000 meest 7 kuulipildujaga ja ilma suurtükkideta, sakslasi — umbes 1800 meest 63 kuulipildujaga, 12 miinipildujaga ja 8 suurtükiga.

Jõudude asetusest selgub, et meie jõud olid koondatud:

— peasuunda (Narva rajoon) 787 meest 3 kuulipildujaga, ehk 80% meeste üldarvust;

— tähtsasse Narva-Jõesuu rajooni, kuhu võis oodata venelaste dessanti, ainult 19 meest ilma kuulipildujateta, ehk 2% meeste üldarvust;

— kõrvalsuunda (Vasknarva—Poruni) 173 meest 4 kuulipildujaga, ehk 18% meeste üldarvust.

Sakslased koondasid omad jõud kahte gruppi:

— peasuunda (Narva rajoon) suurema osa jõududest, 1600 meest, ehk 89% jõudude koguarvust;

— tähtsasse Narva-Jõesuu rajooni vähema, kuid

küllalt tugeva osa, nimelt 200 meest, ehk 11% meeste üldarvust;

— Narva jõe ülemjooksu jätsid sakslased hoopis tühjaks.

Sakslaste a s e t u s e juures kaitsel N a r v a rajoonis võime tähele panna järgmisi iseloomustavaid asjaolusid:

— Narvaeelne kaitsepositsioon oli hästi kindlustatud, omas hea tulevõrgu (automaatrelvade flankeeriv tuli) ja pideva traattõkke kõrgepinge-elektrivooluga; vaatlus oli hea.

— 5 km pikkuse kaitsepositsiooni garnison koosnes ainult ü h e s t laskurkompaniist. Selle eest aga paigutati samasse kahe raskekuulipildujakompanii ja ühe miinipildujakompanii relvad. Nii siis — esijärgus minimaalne arv inimjõudu ja maksimaalne arv automaatrelvi ja miinipildujaid.

— Tugevad varud kahes järgus: Narva jõe idakaldal 2 laskurkompaniid ja läänekaldal 4 laskurkompaniid. Kokku oli varus 6 laskurikompaniid (esijärgus aga ainult 1). Varud asusid esijärgu läheduses, mis võimaldas korraldada õigeaegseid ning kiireid vastulööke.

— Tugevate varude tõttu võis sakslaste kaitse kujuneda a k t i i v s e k s ja p a i n d u v a k s.

B. V e n e l a s e d.

28. novembril kell 0530 asusid vastaspoole, venelaste jõud järgmistel seisukohtadel (vt. tab. lk. 56, skeem IV).

Arvuliselt oli venelastel Narva suunda koondatud ligi 4000 meest ¹⁾ 30 kuulipildujaga, 16 kerge- ja 3 raske-

1) „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 3 (4) 1927, lk. 20. andmetel aga ligi 6000 meest.

suurtükiga (5 patareid), ühe soomusrongiga, 2 soomusautoga ja 3 sõjalaevaga. Seega omasid venelased kahekordse ülekaalu elavjõus. Sõjaliselt ja moraalselt tugevamateks ning paremateks väeosadeks olid venelastel eesti kommunistlikud osad (2. Viljandi ja 3. Tartu kütirügemendid, 1. ja 2. kommunistlikud patareid) ja madruste dessantsalk, mis olid formeeritud kindlamast ja ustavamast elemendist.

Venelaste Narva vallutamise kava seis selles, et osa Vene jõude pidi siduma Narva kaitsjaid rindelt, kuna parimad löögiosad said ülesandeks haarata Narvat põhjast ja lõunast, — 2. eesti kommunistlik kütirügement lõunast ja madruste dessantsalk põhjast; viimane pidi ühtlasi lõikama kaitsjatele taandumisetee Narvast läände.

2. Lahingutegevus Jaanilinna ees.

Kell 0530 avavad venelased Narva pihta ägeda suurtükitule. Tulistamise objektideks on Narva linn, Jaanilinn, surnuaed Keldrimäel ja Keldrimägi. Osa mürske kukub ka traataia ette. Jaanilinnas süttivad kella 0700 paiku mõned majad suurtükitulest. Võib selgesti märgata, et pimedas avatuć suurtükituli on sihitud peaasjalikult linnale, kuna kaevikud Jaanilinna idaserval jäävad tulest puutumata. Patareid tulistavad Žoržino (Novaja) ja Zaretšje külade suunast (Jamburgi kivitee rajoonis).

Saksa patareid alustavad kell 0730 võitlust Vene patareidega, milleks viimaste tulekuma pakub soodsaid võimalusi. Sakslased tarvitavad selle juures rohkesti

TABEL VIII.
Vene jõud ja nende asetus.

V ä e o s a	A s e t u s
6. laskurdiviisi juhatus 1) . . .	Jamburgi linnas.
Brigaadi juhatus 2)	Dubrovka külas.
E s i j ä r g u s:	
J a l a v ä g i:	
Üksik Jamburgi salk	Keikino juures, parema tiiva kaitseks.
Eesti 3. Tartu kommun. kütirügement	Kallaletungi lähtealusel Jamburgi kivitee rajoonis. Esi-
Vene 46. kütirügement 3) . . .	mene kiviteest põhja pool, teine kiviteest lõuna pool.
Eesti 2. Viljandi kommun. kütirügement	Ületanud Narva jõe Plüssa jõe suudme kohal. Liigub Narvale selja taha.
Vene 51. kütirügemendi osad	Vasknarva rajoonis, Narva jõe idakaldal.
R a t s a v ä g i:	
Ratsasalk	Nisõ rajoonis; Narva grupi vasaku tiiva kaitse.
S u u r t ü k i v ä g i:	
Eesti 2. kommunistlik kergepatarei	} Tulepositsioonidel Žoržino (Novaja) ja Zaretšje rajoonis.
Eesti 1. kommunistlik raskepatarei	
Vene 6. suurt.-kütibrigaadi üks kergepatarei 4)	
S o o m u s v ä g i:	
Soomusrong	Sala jaamas.
M e r e v ä g i:	
Dessantsalk (madrused) 5) . .	Laevadel Narva lahes dessandidalmis.
V a r u s:	
Vene 47. kütirügement	} Jamburgi rajoonis.
2. Petrogradi ratsarügemendi kaks eskadroni 6)	
Kaks Vene kergepatareid 6. suurtükiväe-kütibrigaadist . .	
Kaks soomusautot	

M ä r k m e d : (Vt. lk. 57.)

gaasimoon. Saksa suurtükitali ei võimaldanud Vene patareidele vaba teotsemist kogu lahingu kestvusel.

Hommikul kell 0630 saadab 4. jalaväerügemendi ülem kolonel A. Seiman Narva linna komissarile järgmise teatise:

„28. 11. 18. kell 6½.

Salajane.

Narva linna komissarile.

Täna õhtu sakslased lähevad välja, olge valmis igaks juhtumiseks. Kui täna enamlased ei saa täielikult tagasi löödud, siis mul ei ole võimalik 400 harjumata mehega vastu panna. Praegu veel karta midagi ei ole, tänane pealetungimine oli teada.

4. polgu ülem SEIMAN.“

M ä r k m e d:

1) Diviisi ülem — Ivanov, diviisi staabiülem — end. kindralstaabi polkovnik Pljuštševski-Pljuštšik, diviisi komissar — Samtsov.

2) Brigaadi ülem — Keppen.

3) 46. kütirügemendi ülem — end. lipnik Kuzminski, tema asetäitja — Kirsanov, abi — Panov, komissar — Laur, komissari abi — Simson.

4) 6. suurt.-brigaadi ülem — end. alampolkovnik Lukanin, II divisjoni ülem — end. polkovnik Davõdov.

5) Kokku 500 meest, nendest 200 soomlast ja 300 eestlast. Salgas 3 kompaniid à 3—4 kuulipildujaga. Salk formeeritud Petrogradis novembri algul 1918 nimetuse all „I morskoi beregovoi otrjad“. Salga ülemaks oli end. lipnik Hansen, 2. kompanii ülemaks — Simson. Dessandi kaitse — soomusristleja „Oleg“ ja miiniristlejad „Spartak“ ja „Avtroil“ (meie pärastised „Lennuk“ ja „Vambola“).

6) Ratsarügemendi ülem — Antonov. Eskadronis oli 115—120 meest ja 2 klp.

Kell 0630 ilmub silmapiirile vaenlase jalavägi. Ahe-
likud lähenevad linnale peamiselt Jamburgi kivitee
suunas, mõlemal pool kiviteed. Raudtee juures vene-
laste jalaväeosad ilmuvad metsatuka lääneservale, mis
Jaanilinnast ligi 1200 meetrit idas.

Varahommikul saadetakse varust (Jaanikindlusest)
Keldrimäele lipnik Lepik 10 sõduriga ja 1 kuulipildu-
jaga. Kell 0700 palub abi leitnant Uuskam, kes teotseb
oma salgaga Jaanilinna ees Jamburgi kivitee piirkon-
nas. I pataljoni ülem kapten Liivak saadab temale
abiks lipnik Einpauli 20 mehega (Jaanikindlusest).

Vaenlase jalaväe kallaletung lüüakse kella 0800-ks
kuulipilduja- ja suurtükitulega tagasi.

Venelased kordavad kallaletunge, kuid kaitsjate
hästi organiseeritud ja tabavalt juhitud automaatrel-
vade tules need kallaletungid varisevad iga kord kokku.
Miinipildujate ja patareide tuli paralüseerib vastase
kuulipildujate tegevuse.

Kella 0900 paiku avatakse kohalikkude punaste
poolt Kreenholmi töölismajadest püssituli läheduses
töötava Saksa patarei pihta. Samal ajal ilmub selja ta-
gant ootamatult Paemurru metsa servale 2. Viljandi
kommunistlik kütirügement ja tungib Narva linna kal-
lale edelast. Algab J o a l a l a h i n g, kus äärmiselt tõ-
sine seisukord lõpeb kella 1130-ks meie täieliku võiduga.
Joala lahingu kirjeldus järgneb allpool.

Kell 0900 4. jalaväerügemendi 1. kompanii ülem ni-
hutab varuna ette, Jaanilinna vene kiriku jurde, 12 meest
tema käsutuses olevaist kaitseliitlasist ja saadab 8 meest
lipnik Heini käsutusse kaitselõigu vasakul tiival asu-
vate Saksa miinipildujate jurde. Paremale tiivale, Li-

navabriku rajooni, saadetakse samast kompaniist lipnik Alujev 13 mehega. Peale selle kasutatakse raudteesilla kaitseks $\frac{1}{2}$ kompaniid rügemendi 2. kompaniist leitnant Tanni juhatusel.

Kella 0900—1000 vahel registreeritaakse vasakul tiival, Jaanilinnas, juhud, kus linna punased selja tagant tulistasid meie ja saksa sõdureid.

Kella 1100 paiku on vaenlase juures märgata ettevalmistusi Narva jõe ületamiseks paatidega Popovka küla kohal. End. piiritusevabriku hoonetes (praegu 1. suurtükiväegrüpi kasarmud) asuv sakslaste salk ühes meie kaitseliitlastega (Narva kooliõpilased) asub kaitseisukorda Narva jõe läänekaldale Popovka küla vastas. Samasse ilmub peatselt külgvaatleja Rahvaväljaku rajoonis tulepositsioonil seisvast Saksa kergepatareist. Esimesed Saksa mürsud lõhkevad Narva jõe idakaldal Popovka küla kohal parajasti siis, kui kaks paaditait venelasi on hakanud Siiversti poole sõudma. Patarei tabava tule all vaenlase ületuleku-katse nurjub ja jalavägi jookseb jõe idakaldal Popovka juures laiali.

Päeva kestel on venelaste suurtükituli juhitud peale Narva linna ja Jaanilinna veel raud- ja puusilla pihta, raudteejaama ümbruskonda ja Jaanikindluse pihta. Reaalseid tagajärgi suurtükitulel ei ole, sillad jäävad terveks.

Karlova kohale ilmub vaenlase soomusrong, kes oma suurtükitulega lahingust osa võtab, tulistades Narva raudteejaama piirkonda. Satub aga varsti Saksa patarei tule alla ja kaob Sala jaama sihis.

Lahing Jaanilinna ees raugab lõplikult kella 1200-ks. Vaenlane on igal pool tagasi löödud.

Keskpäeval lahkuvad sakslased kaevikuist Jaanlinna majadesse ja kogunevad sildade lähedusse. Eestlased jäävad eesliinile üksinda edasi. Venelaste suurtükituli, olgugi harv ja korratu, kestab vahetpidamatult. Jaanilinnas põleb kümmekond maja.

Kell 1320 teatab Saksa 405. jalaväerügemendi ülem, et sakslased varsti linnast lahkuvad ja kell 1600 kõik Narva sillad õhku lasevad.

Saksa suurtükivägi lahkub tulepositsioonidelt, tõmbub rünnakkolonnidesse ja valmistub minekuks.

Raudteejaama juures asuvas Saksa „Pionnierpark'i“ juures hävitatakse ja rikutakse enne äraminekut relvad ja varustus, mille äraviimiseks sakslastel puudus võimlus ja aeg.

Kella 1400—1500 vahel tulevad Saksa väeosad Narva jõe läänekaldale.

4. jalaväerügemendi ülem saadab I pataljoni ülemale käsu tuua kõik Eesti üksused Narva jõe läänekaldale ja võtta pataljoniga uus kaitsepositsioon jõekaldal joonel: **P i m e a e d (incl.) — H e r m a n i k i n d l u s (incl.)**.

Vahepeal selgub, et sakslased kavatsevad sillad õhkida kella 1600 asemel juba kell 1500. Et üle sildade veel tulemata nooremleitnant Mitti ja lipnik Alujevi grupid, siis I pataljoni ja 1. kompanii ülemad paluvad taandumist juhtivat saksa majorit oodata sildade õhkimisega kuni kella 1600-ni, millise tähtaja suhtes oli Eesti ja Saksa rügemendistaapide vahel varem kokku lepitud. Major lubab kannatada ainult 20 minutit. Määratud aeg möödub, kuid üle jõe jäänud mehed sildade

juurde ei ilmu. Oodatakse veel 5 minutit. Kell 1525 punaste ja roheliste rakettide järgi lendavad õhku mõlemad Narva sillad ja Saksa sõjaväeosad lahkuvad linna Jõhvi suunas. Sakslaste taandumist Narvast katsid soomusrong ja 405. suurtükiväerügemendi 2. patarei. Viimane lahkus Narvast pimedas tulekuga.

Narva jõe idakaldale jäid nooremleitnant Mitt oma meestega, lipnik Alujev oma meestega ja rühm Tallinna kooliõpilasi. Neil kõigil läks lõppeks korda sildade rursude kaudu või paatidega õnnelikult üle jõe pääseda. Kaasas olev raskem sõjavarustus — nagu 2 raskekuulipildujat, kastid käsigranaatidega, sidevarustus jne. — uputati Narvajõkke.

Raudteesilla õhkimisel said vigastada üks sõdur ja põrutada kaks ohvitseri (nooremleitnant Tarto ja lipnik Alujev) ja üks Tallinna kooliõpilane-kaitseliitlane (A. Buldas), kes olid viimasel hetkel parajasti üle silla jooksmas. Puusilla õhkimisel sai põrutada üks sõdur (J. Roots).

Õhtupoolikul tuli Kreenholmi vabriku rajoonis ette kokkupõrkeid ja tulevahetusi punaste (kohalikud vabrikutöölised) ja eesti patrullsalkade vahel.

Narva sildade purustamise järel asusid 4. jalaväerügemendi osad ühes kaitseliitlastega kaitseseisukorda jõe läänekaldale. Kärestik ja kiire vool tegid vastasele jõe ületamise Narva linna ja vabrikute rajoonis ilma pikema ettevalmistamiseta võimatuks. Seega oli eestlaste uus kaitsepositsioon rindelt väga tugev. Paremal tiival, Kreenholmi juures, püsis mehi kolonelleitnant P. Kunuse salgast. Vasakut tiiba kaitses Siiversti rajoonis

Suthovi pargis asuv salk kaitseliitlasi nooremleitnant Luškovi juhatusel.

Kui saabus teatis vaenlase dessandi randumisest Narva-Jõesuus ja võis oodata seljataguse äralõikamist, muutus puudulikult relvastatud vähearvuliste Eesti jõudude seisukord Narvas hädaohtlikuks. Arvestades olukorda annab Narvas viibiv I diviisi ülem kindralmajor A. Tõnisson 4. jalaväerügemendi ülemale taandumisekäsu. Kella 1500 paiku oli tulnud Tallinnast Sõjavägede Peastaabi ülemalt kindralmajor A. Larkalt telegraafi teel korraldus: „Taganeda järk-järgult raudteed ja kiviteed mööda, sillad kõik lõhkuda. Abi saadame niipalju kui võimalik.“

Taandumise teostamist vaatleme hiljem. Vahepeal asume Joala lahingu ja Narva-Jõesuu dessandi tegevuse kirjeldamisele.

Lahingus Jaanilinna ees ja linnas suurtükitulest sai surma 8 ja haavata 8 sakslast¹⁾, kuna eestlaste hulgas kaotusi Jaanilinna ees ei olnud. Narva linnas said venelaste suurtükitulest kella 1600—1600 vahel haavata üks sõdur 4. jalaväerügemendist Joala tänaval ja põrutada üks kooliõpilane-kaitseliitlane Suurel tänaval (V. Mirbach). Seesugune väike kaotuste arv, eriti lahingus Jaanilinna ees, on seletatav varjendite olemasoluga ja maastiku osava kasutamisega kaitsjate poolt.

Jaanilinnas põles suurtükitulest maha 14 maja.

1) Forschungsanstalt für Kriegs- u. Heeresgeschichte nr. V/50, 741 — 22. 7. 1935 andmetel kaotasid saksa 405. jalaväe- ja 405. suurtükiväe-rügementide osad 28. novembri lahingus:

ohvitsere — 1 surnud, 2 haavatud, 2 kadunud;

sõdureid — 9 surnud, 16 haavatud, 90 kadunud.

3. J o a l a lahing.

2. Viljandi kommunistlik kütirügement sai Jamburgis 26. novembril 6. Vene diviisi juhatuselt käsu Narvale selja tagant 27. novembril koidu ajal peale tungida. Rügemendile oli määratud pealöögi andmine Narva lahingus ja see pealööki oli suunatud saladuse katte all Narva kaitsjatele parema tiiva kaudu selja taha ¹⁾).

26. novembri õhtul laaditi mehed vagunitesse ja rong sõitis kustutatud tuledega Komarovka küläni, kus rügement vagunitest maha laaditi (skeem V).

Komarovka külla jäeti maha seljatagused komandod, voor, köögid jne. Võeti kaasa ühe päeva toidumoon ja laskemoona nii palju kui keegi kanda suutis. Rügement asus pimedas metsade ja soode kaudu teele, koosseisus kaks pataljoni à 3 laskurikompaniid ja kuulipildujatekomando — kokku 360 meest ²⁾). Rügemendi tegevuse eesmärgiks oli: jõuda hommikupool ööd Plüssa jõe suudmeni (Piimanina vastas), ületada Narva jõgi, minna nägematult Narvale selja taha ja tungida Narva linna edelast; lõigata läbi raudtee ja Tallinna maantee ning takistada eestlastele ja sakslastele taandumist Narvast.

Rügemendi tee oli raske. Osa 14-kilomeetrilisest teekonnast pooleldi külmunud soos tuli läbida paiguti põlveni vee sees. Kuulipildujad lahutati osadeks ja

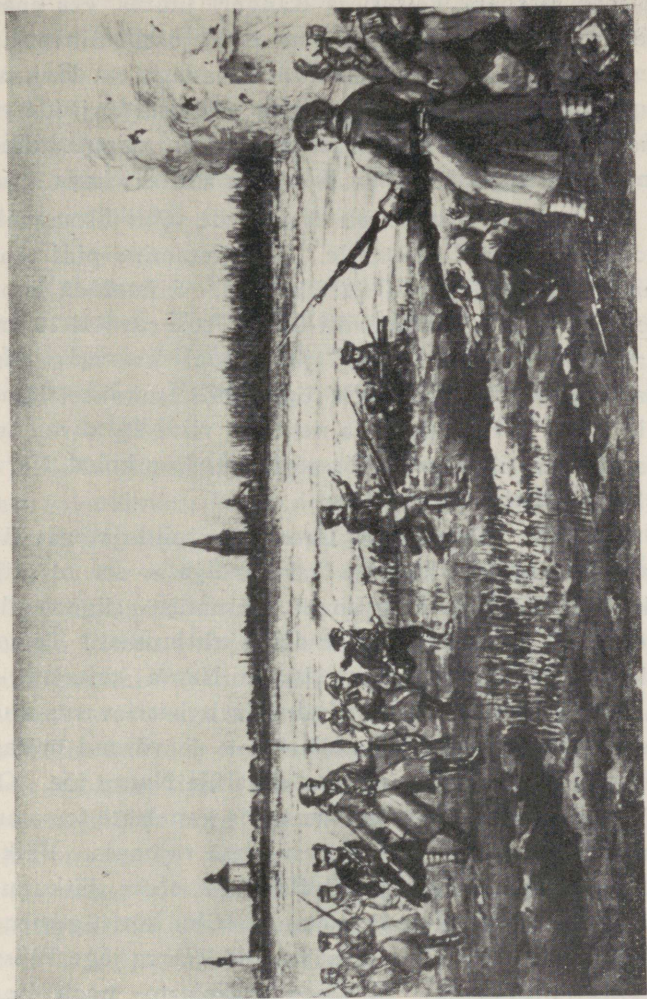
¹⁾ Kõnepüüdeaparaadi kaudu kinnipüütud Vene telefoni-kõnelustest olid venelaste pealetungikavad sakslastele teada. Sakslased teadsid ka venelaste kavatsusest ületada Narva jõgi Plüssa suudme rajoonis („Forschungsanstalt...“).

²⁾ „Kaitse Kodu“ nr. 23 — 1928, lk. 1070.

kanti seljas. Rasked teeolud olid põhjuseks, et rügement jõudis alles koidu ajal Piimanina juurde, olles selle juures täiesti väsinud ja märg. Säärases olukorras ei suudetud kohe ette võtta Narva jõe ületamist. Sellest kanti ette 6. diviisi staapi Jamburgi ja sealt tuli teatis ning korraldus, et üldine pealetung Narvale on rügemendi hilinemise tõttu edasi lükatud 28. novembri hommikuni. Pealetungi edasilükkamise käsu saabudes paigutati mehed Plüssa silla ümbruses olevatesse taludesse. Puhkepaik eraldati tiheda valvepostide võrguga muust maailmast, et tagada rügemendi manöövrile ootamatust.

Rügemendi juhatus asus 27. novembril üksikasjaliku kallaletungiplaani väljatöötamisele. Sellekohasest nõupidamisest võtsid osa Eesti revolutsioonilise komitee liige ja eesti punaste küttide „isa“ Jaan Sihver¹⁾, rügemendiülem E. Teiter, rügemendi komissar A. Jea, I pataljoni ülem K. Kanger ja II pataljoni ülem Jürisson. Operatsiooni läbiviimise kohta „sõjanõukogul“ puudus üksmeel: rügemendi juhatus kaldus selle poole, et löök Narvale tuleb suunata Kulgu — Kreenholmi kaudu, kuna J. Sihver ja A. Jea arvasid otstarbekohasemaks liikuda Narva linnale sügavamalt selja taha ja võtta kallaletungi lähtealuseks Paemurru mets, kust jääb linnani ainult $\frac{3}{4}$ kilomeetrit. „Kisklemist tekkis eriti küsimuse ümber — kuidas vallutamist teostada. Talutoast, kus koosolek peeti, tulid mehed nõu-

1) Nagu „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 1 (2), 1927, Leningrad, tähendab, oli Jaan Sihver „Eesti Punase Kütiväe Nõukogu esimees, kommunistliku partei Eesti Keskkomitee liige, Eesti kütipolkude ja Eesti punase sõjaväe agaram organisator.“

Eesti-saksa salga vasturünnak Joala väljal.

pidamise lõpul välja vihaste, punetavate nägudega; eriti võis seda märgata Teiteri ja Kangeri juures, kes enam kogenud sõjameestena ei saanud päri olla Sihveri ja Jea sarnaste meeste hullrumalate kavadega“ — kirjutab üks tolleaegseid kompaniiülemaid. Otsustati jääda rügemendi juhatuse plaani juurde, kuid, nagu hiljem näeme, viidi tegelikult läbi ikkagi J. Sihveri kava.

Rügemendi viimine üle Narva jõe tehti ülesandeks 2. kompanii ülemale Utterile. Jõe ületamine pidi teostuma J. Sihveri isiklikul järelevalvel. Piimanina kohal ei leitud paate ja 2. kompanii ülem Utter saadeti 10 mehega paatide järele Plüssa jõe kaldal asuvasse Nisõ külla, mis asus 7 kilomeetrit rügemendi asukohast lõuna pool. Sealt võeti 5 paati ja nendega viidi 28. novembril kella 0600-ks rügement Plüssa jõe suudme kohal Narva jõe läänekaldale.

360 mehe üleviimine ühes kuulipildujatega üle Narva jõe ainult 5 hariliku kalapaadiga — see oli küllaltki suur saavutus ning annab tunnistust rügemendis valitsenud distsipliinist ja kindlast juhtimisest. Teiselt poolt äratab tähelepanu asjaolu, et Narva kaitsjad — eestkätt sakslased, kes olid tehniliselt hästi varustatud ja omasid selleks vajalikke jõude — ei võtnud midagi ette, et takistada vastase ületulekut üle Narva jõe. Oli ju Saksa väejuhatusele Narvas teada venelaste kavatsus forseeerida Narva jõgi Plüssa suudme rajoonis. Väikestest salgast paari kergekuulipildujaga oleks jätkunud, et nurja ajada 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi katse pääseda Narva jõe läänekaldale. Narva jõge Plüssa rajoonis (Piimanina) ei võetud sakslaste poolt isegi vaatluse alla.

I pataljonile (K. Kanger) tehti ülesandeks pärast jõe ületamist vallutada Piimanina metsavahi maja, kus punaste teada pidi asuma Eesti-Saksa vahipost. Pime-das tullakse metsa mööda maja juurde ja leitakse see va-hisõduritest tühi olevat (sakslased kaotasid valveposti Piimanina metsavahimajas pärast 22. novembri lahin-gut). Kohalik metsavaht A. Välja võetakse sunniviisil kaasa teejuhina.

Vahepeal — 27./28. novembril pärast keskööd kolo-nelleitnant P. Kunnuse lõunapoolne vahipost märkab Piimanina kohal jõel liikuvaid tulesid lähenemas jõe läänekaldale. Vilkuvate tulede päritolu vahipost lähe-malt ei selgita.

Kella 0200 paiku saksa leitnant Pianka Kulgul asu-vast valvetõkkest liigub omal algatusel 3 saksa sõduriga luurele Piimanina metsavahimaja suunas. Jõudes meie lõunapoolse vahiposti juurde, võtab selle kaasa ja liigub piki jõekallast lõuna poole. Umbes kella 0320 paiku salk põrkab kokku umbes 70—80-mehelise vaenlase osaga. Lühikese tulevahetuse järgi taanduvad mõlemad pooled. Kontakt vastasega kaob kohe pärast tulevahetust. Leit-nant Pianka tuleb oma meeskonnaga Kulgule tagasi. Ka meie vahipost liigub Kulgu sihis tagasi, ilma et püüaks vastast jälgida ning luurata vastase jõudude suurust ja liikumissuunda. Kolonelleitnant P. Kunnuse salk ei sel-gita vastase tulekut üle Narva jõe ja ei teadusta 4. jala-väerügemendi ülemaie luureosade kokkupõrkest, mille tõttu 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi kallale-tung paari tunni pärast Narvale selja tagant tuli meile üllatusena.

Kella 0400 paiku Kreenholmi-Kulgu vahel liikuv patrull teatab kolonelleitnant P. Kunnusele, et vabrikutööliste keskel on märgata erilist elevust ja liikumist.

Tulles Narva jõe läänekaldale, saadab 2. Viljandi kommunistlik kütirügement oma 1. kompanii A. Janson-Jänese juhatusel metsi mööda Soldino raudteejaama juurde „raudteed purustama, et valgete evakueerimist Narvast takistada ja valgete soomusronges saagiks saada, ühtlasi oli seltsimees Jänesel ülesandeks telegraafi- ja telefoni-traadid läbi lõigata mitmest kohast ning postid maha saagida“.¹⁾ Pärast ülesande täitmist pidi 1. kompanii rügemendiga Narva all ühinema. Kompanii täidab ülesande, rikub raudtee ja lõikab läbi telegraafi-telefoni-juhtmed raudtee ääres.

Rügement liigub Kulgu sihis edasi.

Kella 0700—0800 vahel ilmub Kulgu telliskivitehase ette ja sellest läänes asuva metsa servale vaenlase ahelik ja avab Kulgu suunas püssitule. Aheliku pihta avavad tule kolonelleitnant P. Kunnuse salk ja Saksa kuulipilduja, mille järel ahelik tõmbub metsa tagasi. Sellega lõpeb punaste pealetungikatse Kulgule.

Kohates Kulgu juures vastupanu, tõmbuvad 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi osad tagasi ja mööduvad Kulgust metsi mööda läänest. Selles näibki peituvat põhjus, miks rügement kaldus kõrvale eelmisel päeval otsustatud liikumissuunast Kulgu-Kreenholmi kaudu: Kulgul oli vastane ees ja kallaletung 3 kilomeetri ulatusel piki Kreenholmi vabriku rajooni võis kaotada ootamatuse. Võis ühtlasi muutuda kaotusrikkaks ja ae-

¹⁾ „Eesti diviis“. Leningrad, 1924. Lk. 20.

gaviitvaks tänavavõitluseks kaugel Narva linna südamest. Palju õigem oli seepärast J. Sihveri plaan — viia rügement otse Narva linna külje alla Paemurru metsa ja sealt, olles oma eesmärkidele ligidal (Narva linna vallutamine, raudtee ja Narva-Tallinna maantee lõikamine), alata vara hommikul ootamatut kallaletungi.

Vahepeal oli lahing Jaanilinna ees alanud, kaitsjate tähelepanu oli pööratud rindele, Narva linn oli vaenlase suurtükitle all. 2. Viljandi kommunistlikul kütirügemendil läheb korda tähelepanematult koonduda Joala ja Paemurru metsadesse. Paemurru metsast avaneb viljandlastele huvitav pilt: otse nende ees Narva linna pannaam, neid eraldab Narvast veel vaid 500—600-meetri line lage külmunud väli; poolpõiki paremalt 1000 meetri kauguselt paistavad Kreenholmi vabriku punased tööliskasarmud puistestega ja Jaanilinna suunas tulistav Saksa patareid, mis asub positsioonil Joala väljal, vabriku põhjapoolse bloki lähedal, seljaga viljandlaste poole. 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi komissar A. Jea kirjeldab seda silmapilku järgmiselt: „Linn põles mitmest kohast. Teisel pool kuuldus püssi- ning kuulipildujate pragin. Meeleolu oli ülisõjakas ning küttidele paistis, nagu Narva oleks juba meie. Siin nõudis seltsimees Sihver Eesti revolutsioonilise komitee nimel pealetungimist. Tema enese korraldusel oligi esimene pataljon ahelikus ning liikus linna poole üle Joa välja. Teine pataljon seltsimees Jürissoni juhatusel, kes veel tervelt kohal polnud, jäi reservi tiibade kaitseks.“¹⁾

Vaenlase ligem väeüksus — Saksa kahesuurtükiline

1) „Eesti diviis“. Leningrad, 1924. Lk. 20.

patarei Joala väljal — ei aimanud seljatagant ähvardavat ohtu (skeem VI).

Patarei tulistas Jaanilinna ette. Kella 0900 paiku hakkasid patarei peal vinguma püssikuulid. Esialgu sellele ei pööratud erilist tähelepanu, arvati, et on tegemist juhuslikkude kaugete kuulidega Jaanilinna eest. Pea kostsid paugud lähedatest vabrikutöölise elumajadest (blokkidest). Nähtavasti kohalikud punased arvasid, et on tulnud paras aeg abistada Jaaniliinnale kalaletungivaid seltsimehi. Patarei peal saavad 2 sakslast surma ja 3 haavata, suurtükid katkestavad ajutiselt tulistamise ja meeskond otsib varju suurtükikilpide ja lähemate majaseinte taga. Sakslased reageerivad Kreenholmi punaste teole karmilt: patareiohvitseri korraldusel lendavad kahtlastesse akendesse käsigranaadid. Paisab, et see mõjus. Patarei hakkab uuesti tööle.

Varsti aga kuulide vingumine patarei tulepositsioonil tiheneb. Paugud kostavad kuskilt Paemurru poolt. Pööratakse ümber. Joala ja Paemurru metsade serval nähakse tihedaid ahelikke liikumas patarei poole. Mõni minut möödub pinevas vaikus. Kõikide silmad binoklitega ja ilma kiinduvad metsa poole. Olukord tundub vägagi tõsisena. Patareiohvitser informeerib telefoniga 405. jalaväerügemendi ülemat ähvardavast ohust ja palub kiiret abi. Saadab ratsakäskjala linna ülesandega juhtida patareile abiks tänavail leiduvaid vabu mehi.

Suurtükid keeratakse ümber ja patarei avab umbes 800 m kauguselt tule vastase pihta. Esialgu lastakse šrapnellidega. Kui vaenlane nihkunud veelgi patarei poole, läheb patarei kartetšitule peale üle. Meeskond töötab haruldase rahuga.

Leitnant Pianka jõuab 5 eestlasega, 3 sakslasega ja ühe kergekuulipildujaga patarei juurde, kus temaga seltsivad 405. jalaväerügemedi staabi meeskond, kirjutajad, käskjalad ja kahe Saksa patarei sõitjad ja hobusemehed. Kuulipilduja seatakse laskevalmis lähedal oleva liivahunniku taga, patarei vasakul tiival. Aeg näitab 0940.

Ka linnast jõuab abi kohale. Oberst Goltz, kellele saabusid teated tõsisest olukorrast Kreenholmi rajoonis, käsutab välja 12. kompanii 405. rügemendist leitnant Mülleri juhatusel. Osa kompaniist suundub Uusküla rajooni, et tõkestada vastase valgumist linnaossa, mis asub Paemurru metsa lähedal. Teine osa — 45 meest kahe kuulipildujaga, leitnant Mülleriga eesotsas — jõuab Kreenholmi puiesteele, patareist 300 meetrit paremal. Varsti Saksa kuulipilduja avab tule Paemurru metsast patarei suunas liikuvatele ahelikkuudele.

Samasse tuleb salkkond eestlasi alamkapten P. Vaga juhatusel ja 5 suurtükiväe ohvitseri, — kokku 7 ohvitseri ja 32 sõdurit. Veidi hiljem jõuab kohale ka lipnik Made salk — 20 meest 4. jalaväerügemendi 2. kompaniist (varust Jaanikindlusest).¹⁾ Sakslased ja eestlased asuvad kraavi, kuulipildujad tulistavad üle asfalteeritud kõnnitee. Tuli, avatud võrdlemisi kauge maa pealt (800—1000 meetrit), ei avalda silmanähtavat mõju vastasele. 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi ahelikkuude edasitung muutub küll aeglasemaks, kuid järkjook-

¹⁾ Ohvitseridest võtsid Joala lahingust osa: alamkapten P. Vaga, lipnikud Matten ja Made 4. jalaväerügemendist ja suurtükiväelastest leitnandid G. Leets, H. Maim, M. Tartland, nooremleitnandid E. Luha ja K. Rostfeldt.

sudega vaenlane jätkab liikumist patarei ja Uusküla suundades. Külmanud põllul paistavad selgesti silma punaste ahelikud.

Leitnant Müller eraldab omast kompaniist umbes 15 meest ja saadab nad ühe kuulipildujaga vaenlasele Uuskülla vastu, käsuga võtta vastase vasak tiib külje pealt frankeeriva kuulipildujatule alla. Kohaletulekust kästi anda märku valge raketiga. „Kui bolševikud hakkavad metsa tagasi valguma, siis takistage seda külje pealt kuulipildujatulega. Niitke nad kõik maha,“ — lõpetab Saksa leitnant oma lühikese käsu salgaülemale-allohvitserile.

Eraldatud salkkond sakslasi jookseb raudtee kaubamaja aitade varjul määratud kohale ja varsti tõuseb valge rakett. 8 sakslast asuvad Uusküla lõunapoolsele servale, neile seltsib seal 8 meie kaitseliitlast. 7 sakslast ühe kuulipildujaga asuvad Paemurru aukudesse raudtee rajoonis (Nobeli petroolemitsisterni läheduses), kuhu vahepeal kogunenud 16 meie kaitseliitlast (nende hulgas 1 ohvitser ²⁾ ja 12 kooliõpilast).

Punaste küttide liikumist Paemurru metsast raudtee suunas tõkestab Saksa soomusrong ja selle dessant (4. kompanii 405. jalaväerügemendist) leitnant Lange juhatusel.

Paemurru aukudest panevad eestlased ja sakslased püssi- ja kuulipildujatulega vaenlase edasitungi Uusküla suunas varsti seisma. Tabava kuulipildujatule all vastase vasak tiib taandub Paemurru metsa põhjaservale ja sealt edasi enam ei pääse. Sellevastu Saksa patarei

²⁾ Nooremleitnant M. Luškov.

suunas on vaenlane vahepeal nihkunud Paemurru metsa ida- ja kaguservast enam kui poole kilomeetri võrra ida poole ja tema esimesed ahelikud on jõudnud Uusküla lõunaserva kõrgusele. Lõuna pool vastase umbes kompanii-suurune salk jõudis Joala mõisa hooneteni, kus tema edasitungi paneb seisma leitnant Pianka salk, mis asumas ühe kergekuulipildujaga patarei vasakul tiival.

Saksa soomusrong seisab Malmivabriku kohal, kust majad segavad teda tulirelvadega lahingust osa võtmast lõuna pool Paemurru metsa. Liivakottidega „soomustatud“ harilikule vagunile asetatud välisuurtükkidest polegi võimalik külje peale lasta nimetusväärse nurga all.

Lühikese ajaga pannakse 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi kallaletung seisma suurtüki-, kuulipilduja- ja püssitulega. Sakslased valmistuvad kiiresti vastulöögile, millest võtavad osa ka eestlased. Vastulööki korraldab ja juhib leitnant Pianka. Leitnant Pianka umbes 40-meheline salk, kellega seltsib 5 eestlast, liigub patareitule toetusel kiirsammul vastulöögile Joala mõisa hoonete suunas. Sakslaste lähenedes jooksevad punased kütid tuldud teed tagasi ja kaovad edelas olevasse metsa.

Leitnant Mülleri käskluse järgi läheb vastulöögile Paemurru metsa suunas Kreenholmi puisteel asuv Saksa-Eesti salk koosseisus:

- 2 saksa ohvitseri
- 8 eesti ohvitseri
- 30 saksa sõdurit
- 52 eesti sõdurit

92 meest ltn. Mülleri üldjuhtimisel.

Saksa kergekuulipilduja liigub kaasa. Minnakse edasi kiirsammul ja püsti, vaatamata vastase püssi- ja kahe kuulipilduja tulele. Vastase kaks raskekuulipildujat tulistavad vastu, kuid valesti hinnatud sihikseade tõttu jookseb kuulide juga esmalt lähenevate eestlaste ja sakslaste ette, pärast jälle üle nende peade. Uusküla poolt on kuulda Saksa kuulipilduja raginat. Patarei lasseb veel viimased paugud ja vaikib, et mitte tabada Joala välja mööda liikuvaid omi mehi, kes olid jõudmas vastase lähedusse. Läheda maa pealt algab püssi- ja kuulipildujatuli. Uusküla lõunaservalt sakslased piluvad käsigranaate.

Üks punaste rügemendi kompaniiülemaid kirjeldab lahingut järgmiselt: „... Kuulid laulsid punaküttide ridade vahel õudset surmalaulu. Esimene ahelik niideti peaaegu tervelt maha, samuti järgmisist need, kes küllalt kiirelt ei jõudnud maha heita. Algas vastastikune maruline tulistamine, mis kestis ligi paar tundi, kuid mille jooksul punakütid sammugi enam edasi ei saanud tungida. Lisaks hakkas lamavaile ahelikele veel sadama suurtükituld — granaate ja šrapnelle. Olukord muutus katastroofiliseks. Taandumine oli raske, juhid langesid, polguülem Ed. Teiter sai haavata. Sihver aga pidas jonnakalt ahelikke ikka veel paigal. Siis aga langes üsna ta lähedal granaat. Muld ja kivipraht paiskus õhku, killud vingusid... Kohe kargas Sihver püsti ja nähtavasti tervena hakkas metsa poole jooksma. Samal ajal kõvenes nagu märguande peale linna poolt marutuli... Vaevalt kümnendal sammul lõi jooksja äkki käed laiali, vankus ja kukkus seljali ühe kivi äärde. „Otsas“, vilksatas läbi ahelike ja — algas põgenemine. Nagu

hirmunud lambakari, üksteisest varju otsides, tormati tagasi — päästvasse metsa.“

Vaenlane jookseb tulnud teed Paemurru metsa poole tagasi. Saksa flankeeriv kuulipilduja teeb sealjuures viljandlaste ridades puhta töö. Väljakule Paemurru metsa rajoonis jäävad maha kaks vastase raskekuulipildujat, — üks kraavis, teine laetud ja pooleldi tühjendatud lindiga kraavi lähedal oleval künkal.

Laskmine hakkab lõppema. Kostavad veel vaid üksikud paugud. Põllul on rohkesti surnuid ja haavatuid. Ühes kohas on niidetud maha terve ahelik, — nähtavasti Saksa kuulipilduja tuletõkkest Uusküla ja Paemurru vahel. Haavatute vastu on sakslased armunud: enamiku neist lasevad püssidest maha või torkavad täakidega surnuks. Sealjuures vannuvad, et bolševikid olla lepinguvastaselt ja äraandlikult neile kallale tunginud.

Milline oli arvuliselt jõud, mida J. Sihver käsutas rünnakule Joala lahingus? — Kaotusi langenutena kandisid rügemendi 1., 2., 4., 5., 6. laskurkompaniid ja kuulipildujakomando (1. kompaniis langes 14 meest, 2. kompaniis 4 meest, 4. kompaniis 17 meest, 5. kompaniis 53 meest, 6. kompaniis 2 meest ja kuulipildujate komandos 3 meest) ¹⁾. Seega võtsid lahingust osa mõlemad pataljonid, kusjuures raskemaid kaotusi kandis II pataljon, kes seisis alul varus. Arvuliselt saatis vastane tulle Joala lahingus vähemalt 300 meest 5 kuulipildujaga.

¹⁾ „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 3 (4). Lenin-grad, 1927.

Surnute hulgas oli ka Jaan Sihver ja üks sõdurirides naiskütt Marie Kersmann, kes kuulus 5. kompanii koosseisu.

Selles lahingus kaotas 2. Viljandi kommunistlik kütirügement 94 meest surnutena (nende hulgas 14 juhti ehk „komandöri“) ja 30 meest haavatutena¹⁾. Haavata sai ka rügemendiülema E. Teiter²⁾.

Lahinguväljal leiti kokku 5 raskekuulipildujat.

Kaitsjate kaotused olid järgmised: surnuid — eestlasi 1³⁾ ja sakslasi 2 (mõlemad patarei peal), haavatuid — eestlasi 1 (leitnant G. Leets) ja sakslasi 8 (nendest 3 patarei peal).

Joala lahing lõppes kella 1130 paiku ränga kaotusega 2. Viljandi kommunistlikule kütirügemendile. Hävitamisest pääsenud rügemendi osad põgenesid tuldu teed metsade kaudu Piimanina suunas. Eestlased ja sakslased jälitasiid neid kuni Joala metsani (Paemurru metsast 1 km lõunas) ja Joala lõunapoolse taluni.

1) „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 3 (4). Leningrad, 1927.

2) Forschungsanstalt für Kriegs- u. Heeresgeschichte nr. V/50, 741 — 22. 07 1935 andmetel kaotas 2. Viljandi kommunistlik kütirügement 200 meest surnutena: „Das Ergebnis des gemeinsamen Angriffs war, dass die Rotgardisten unter Zurücklassung von 200 Toten das Weite suchten.“

3) 4. jalaväerügemendi 2. kompanii päeviku andmetel sai surma reamees Hints alamkapten P. Vaga salgast. Sai surma salga lähenemisel Joala väljale, raudtee ülesõidukoha läheduses.

4. Vaenlase dessant Narva-Jõesuus.

(Skeem VII).

28. novembri operatsioonile pidi mõjuvalt kaasa aitama Vene väejuhatuse poolt Narva-Jõesuhu saadetav dessant. Dessandisalk koosnes kolmest kompaniist, kuhu kuulusid peamiselt eesti-soome punased madrused eestlasest lipniku Hanseni juhatusel. Salka kuulusid umbes 300 eestlast ja 200 soomlast, kokku ligi 500 meest.

Salgale anti võrdlemisi passiivne ülesanne: randuda Narva-Jõesuus, vallutada Riigiküla, jääda sinna peatuma ja saata Narva ja Peeterristi suundades luuresalgad; Narva-Jõesuus ehitada pontoonsild ühenduse tagamiseks Jõesuu ja Narva jõe taguse vahel.

28. novembril kella 10.00 paiku dessant ilmub kahel kaubalaeval Narva-Jõesuu kohale soomusristleja „Olegi“ ja miiniristlejate „Spartaki“ ja „Avtroili“ kaitsel. Laevadel olid Inglise lipud mastis. Kell 12.00 sõidavad kaubalaevad dessantosadega Narva-Jõesuu sadamasse ja kell 12.30 saadavad dessandi maale.

Sakslased (8. kompanii ja 2. raskekuulipildujakompanii 405. jalaväerügemendist) ei avalda dessandile vastupanu, sest kuni viimase silmapilguni ei jõutud selgusele, kas on tegemist inglastega või venelastega. Selgitada olukorda ei suutnud ka see asjaolu, et reidil olevad sõjalaevad tulistasid Narva suunas laevasuurtükkidest. Osa sakslasi taandub Mereküla suunas, osa purustab ja rikub oma relvad ja satub randunud dessandi kätte vangi (92 meest 10—12 rikutud kuulipildujaga). Madrused kasutavad vangistatud sakslasi tööjõuna laevade tühjendamise juures.

Narva-Jõesuu kaitseliidusalk (18 meest nooremleitnant J. Remmeli juhatusel) taandub Mereküla suunas.

Üks madruste kompanii moodustab Narva-Jõesuus kohaliku garnisoni, kuna kaks kompaniid liiguvad Riigikülasse, kuhu jäävad 29. novembrini.

Dessandisalk ei näita kuigi suurt aktiivsust, tema tegevus piirdub luureteenistusega. Pontoonsild jääb ehitamata. Dessantosad ei püüa ära lõigata Narva kaitsjatele taandumisteed Narvast, mis oleks teostatav Peeter-risti rajooni vallutamisega.

Narva-Jõesuhu jäänud madruste kompaniist saadetakse luurepatrull Merekülasse, Riigiküla salgast aga Peeterristile ja Narva. Mereküla patrull jõuab Merekülani, leiab selle tühja olevat ja tuleb Narva-Jõesuhu tagasi. Riigiküla-Peeterristi patrull käib Peeterristil ja võtab seal mõne sakslase vangi, kelle käest kuuleb Narva mahajätmisest. Riigiküla-Narva patrull jõuab Siiversti tikuvabrikuni, leiab seal eesti kaitseliitlasi eest ning pöördub tagasi Riigikülla, ilma et tal korda läheks Narvale lähemale pääseda.

Dessandi tegevust kirjeldab kuukiri „Proletaarne revolutsioon Eestis“ nr. 3 (4) lk. 37 järgmiselt: „... Peeterristil saadud vangid rääkisid, et sakslased Narvast lahkunud. Õhtul pimedas läks Peeterristist läbi suurtükipatarei ja kuulipildujate komando. Otsustasime Narva—Tallinna maanteele Peeterristi kiriku ligi minna pimedas kuulipildujate ja suurtükkide haaramiseks... Läksime ühe rooduga tugeva sakslaste salga vastu ja see ei võinud anda oodatavaid tagajärgi. Saagiks saime siiski ühe kuulipilduja. Eelluure 13 meest kohtas Peeterristi majade vahel Narvast põgenenud sakslasi (8—10 meest),

kellega väike kokkupõrge oli. Kui luure nende juurde jõudis, üks sakslastest viskas meid käsigranaadiga. Pärast seda kadus vastane pimedusse. Natukese aja pärast anti eemalt pimedusest kokkupõrkamise koha peale tuld mõnestsajast püssist korraga. Nagu pärastpoole kuulsin, olnud laskjad Narvast taganejad Eesti sõdurid, kes kokkupõrke ajal lähedal puhkasid. Sellega oli kavatsus nurja läinud. Narva poole liikumine jäi seisu. Peale selle sammus rood Riigile tagasi.“

5. Narva mahajätmine.

Saksa sõjaväeosade lahkumisega Narvast ja Narva sildade õhkulaskmisega muutus väikesearvuliste ja puudulikult relvastatud Eesti kaitseosade seisukord Narvas lootusetuks. Eriti pärast seda kui saabus teatis vaenlase dessandist Narva-Jõesuus, mis ähvardas lõigata meie ühendusteed seljatagusega. Lasta hävitada Narva jõe kallastel meie esimesed piirikaitsjad, mille järel oleks olnud tee Eesti pealinna poole vaba, — see polnud kokkõlas ei riigikaitsehuvidega ega ka tolleaegse olukorraga. Meie esimeste sõjaväeosade ülesanne oli: vastu panna, end mitte hävitada lastes, et võita aega mobilisatsiooni läbiviimiseks, mille järel asuda organiseeritud sõjaväejõududega vastupealetungile.

Pärast Narva lahingut jäi 4. jalaväerügemendi koosseisu umbes 100 sõdurit, ülejäänud lahkusid omavoliliselt rügemendist. Viimasel silmapilgul tuli Narva värsket jõudu juurde: ühes kindralmajor A. Tõnissoniga jõudsid rongiga 28. novembril kella 12.00 paiku Paemurru rajooni ja kella 14.00 paiku linna:

a) Rakverest 5. jalaväerügemendist 80 meest ilma püssideta alamkapten A. Traksmani juhatusel (salk paigutati kella 15.00 paiku Westerwalli kasarmusse);

b) kaitseliidu Viru 1. palgaline kompanii alamkapten V. Karingi juhatusel (35 meest, nendest 30 Rakvere kooliõpilast);

c) Tallinnast 20 ohvitseri 4. jalaväerügemendi täienduseks.

Narva jäänud väheste ja organiseerimata jõududega ei võinud olla väljavaateid Narva rajooni edukaks kaitsmiseks. Olukorda õigesti arvestades annab diviisiülem kindralmajor A. Tõnisson 28. novembril kella 15.00 paiku 4. jalaväerügemendi ülemale taandumiskäsu.

Tagasitõmbumist Narvast teostatakse kahes suunas järgmiselt:

1. Tallinna maanteed mööda Repniku mõisa — 4. jalaväerügemendi staap ühes rügemendiülema kolonel A. Seimaniga, 1. pataljon (kapten V. Liivak), suurtükiväelaste salk ja Narva kaitseliit (alamkapten H. Laretei).

2. Raudteed mööda Auvere jaama — 4. jalaväerügemendi II pataljon (kolonelleitnant P. Kunuse salk) ja Tallinna kooliõpilaste salk.

Diviisiülem kindralmajor A. Tõnisson koos intendandiga kolonelleitnant T. Rotbergiga ja alamkapten A. Traksmaniga lahkus Narvast raudteedresiiniga kella 16.00—17.00 vahel.

Taandumine Narvast algas kell 18.00. Kuulipildujad kanti kätel, sest rügemendil puudus voor ja Narvast

polnud võimalik hobuseid saada. Koos rügemendiga lahkusid linnast paljud elanikud ja mõned sakslased, kes olid oma väeosadest maha jäänud.

Kuni Peeterristini jõuti vahejuhtumiteta. Peeterristi juures oli kokkupõrge Vene dessantosadega. 4. jalaväerügemendi 1. kompanii saadeti vastast Peeterristist välja lööma. 1-le kompaniile järgnes lahingukorras 2. kompanii. Pärast lühikest tulevahetust kadusid madrused Mereküla suunas ning taandumistee oli vaba. 1. kompanii leidis Peeterristi kirikuaias 2 saksa sõdurit, kes said vene madruste poolt haavata.

Ööbiti Repniku mõisas ja Auvere jaamas. Sakslased asusid Vaivara mõisa rajooni. Järgmisel päeval, 29. novembril, liikumine jätkus Jõhvini, kust 30. novembril korraldati esimene kaitsepositsioon joonel K ü n n a p e a - K o n j u - O r u jaam.

Saksa 405. jalaväerügemendi osad jõudsid 29. novembril kella 04.00 paiku Perjatse, Konju, Voki rajooni, kus asusid puhkusele.

29. novembril tulid vaenlase veäsalgad ilma vastupanuta meie poolt eelmise päeva õhtul mahajäetud Narva linna, kus kuulutasid veel samal päeval välja „Eesti sotsialistliku nõukogude vabariigi“¹⁾. Narva jõe ületasid venelased Popovka küla kohal.

1) 8. detsembril 1918 järgnes sellele ülevenemaalise kesk-täidesaatva komitee dekreet nr. 269 Lenini allkirjaga, millega N.-Vene tunnustas „Eestimaa Nõukogude Vabariiki“ ja selle nõukogudevõimu.

Kõrgemaks võimuks uues „nõukogude vabariigis“ pidi saama nõukogu järgmises koosseisus: esimees — Jaan Anvelt, kes sai ühtlasi sõjaministriks, rahvamajanduse juhataja — Hans Pöögelmann, hariduse juhataja — Artur Vallner, rahvusvahelise läbikäimise juhataja — Johannes Mägi, nõukogu asjaajaja — Johannes Käspert.

29. novembrist avaldab mainitud nõukogu Narvas manifesti „kogu Eesti linna ja maa töörahvale“, milles tühistab Eesti Ajutise Valitsuse ja kuulutab Eestis uuesti maksvaks „tööraha nõukogude valitsuse“.

Kuid nõukogude võim ei püsinud venelastest vallutatud Eesti territooriumi osades kuigi kaua: Virumaal ainult 51 päeva. 18. jaanuari õhtul 1919 vallutatakse Narva uuesti I diviisi osade ja Eestit abistavate soome vabatahtlikkude ühisel jõupingutusel. Venelased visatakse üle riigipiiri tagasi.

VI. Kokkuvõte.

Kokkuvõttes hindame lühidalt poolte tegevust Narva lahingus 28. novembril 1918.

1. Venelased.

Jõudude pooltest olid venelased küllalt tugevad Narva rajooni vallutamiseks (4000 hästirelvastatud meest).

Tegevusekava oli ideeliselt õige: siduda kaitsjaid rindelt tuletegevusega ja ühe osa jõudude kalaletungiga, kuna teiste jõududega haarata Narvat lõu-

nast ja põhjast ning lõigata kaitsjatele taandumisette. Haaramise läbiviimiseks määrati parimad jõud (eesti kommunistlikud kütiosad ja madrused).

Tegevuskava teostamises aga võime näha mõningaid olulisi puudusi, mille tulemuseks venelastele oli pealetungi äpardumine ja suured kaotused:

— Vene väejuhatuse ei osanud pidada saladuses 28. novembri pealetungi kava. Telefonikõnedes arutati operatiivasju, sakslased aga kuulasid pealt telefonikõnesid erilise kõnepüüdeaparaadiga. Tulemuseks oli see, et Saksa väejuhatuse teadis mitte üksnes seda, et 28. novembril tungitakse Narvale kallale, vaid ka seda, et Vene väejuhatuse kavatses forsseerida Narva jõge Plüssa suudme kohal ning atakeerida Narvat selja tagant.

— Jõudude jaotus võis olla teissugune, et kindlamini tagada kava teostumist (pealööki haaravatelt osadelt ja abilööki rindelt). Kaitsjate sidumiseks rindelt ja nende tähelepanu kõrvalejuhtimiseks oleks jätkunud ühe rügemendi (Vene 46. kütirügement) pealetungist Jamburi—Narva kivitee suunas suurtükiväe ja soomusrongi toetusel. Eesti 3. Tartu kommunistlikku kütirügementi oleks õigem olnud määrata koos Eesti 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendiga lõunast haaravasse gruppi. Seega oleks pealöögigrupp muutunud kaks korda tugevamaks ning positiivsete tulemuste resp. edu saavutamine palju tõenäolisem. Ei saa pooldada ka kahe patarei jätmist varru, — suurtükitallel on lahingus suur tähtsus ja 40% suurtükiväe välja-

lülitamine venelaste poolt osutus kindlasti kasuks Narva kaitsjatele.

— Dessantsalgale antud ülesanne ei olnud küllalt aktiivne (= randuda Narva-Jõesuus, vallutada Riigiküla, toimetada luuret Peeter-risti ja Narva suunas, ehitada pontoonsild Narva-Jõesuus). Salga koosseis (500 valitud soome-eesti punast madrust) oli küllalt tugev selleks, et täita suuremat ja selles olukorras venelastele olulise tähtsusega ülesannet — vallutada laevastiku tule toetusel Peeterristi rajoon ning lõigata seega ainuke taandumisettee Eesti ja Saksa väeosadele. Raudtee lõikamine jäi lõunast haa-
rava grupi ülesandeks.

Dessantsalga juhid ei suutnud olukorda õieti hinnata ja omal algatusel asuda Peeterristi rajooni vallutamisele.

— 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi pealetungi Narva jõe läänekaldal oleks õigem olnud suunata algusest peale kiiresti ja tähelepanematult Narva linna külje alla Paemurru metsa ja sealt edasi Narva linna (vahemaa ainult 500—600 m). Kallaletung Kulgule oli asjatu, — ta pidi enneaegu alarmeerima kaitsjaid ja võtma hulga kallist aega. Kallaletung Saksa patareile Joala väljal oli veel suuremaks veaks, — ta viis kallaletungi õigest suunast (Narva linn) kõrvale ja kujunes rügemendile otse saatuslikuks.

Lõpuks ei saa mainimata jätta veel asjaolu, et Vene väejuhatas alahindas sakslaste lahinguväärtust. Venelased arvasid, et revolutsioon Sak-

sas pidi halvama Saksa okupatsioonivägede vastupanuvõimet. Vene väejuhtidel, eeskätt aga poliitikategelastel oli meeles revolutsiooni hävitav mõju 1917. aastal Vene sõjaväele, nad lootsid samu tulemusi ka Saksa sõjaväes. Nemad ei arvestanud aga erinevust venelase ja sakslase iseloomus ja kasvatuses. Nagu nägime, lootused demoralisatsioonile Saksa sõjaväeosades ei täitunud, — Saksa väeosad säilitasid lahinguvõime 28. novembri lahingus.

2. Eestlased ja sakslased.

Jõududel olid Eesti-Saksa osad küllalt võimelised edukalt kaitsma Narva rajooni. Hästirelvastatud Saksa sõjaväeosade lahkumine Narvast aga tõi suure muudatuse jõudude vahekorras. Lõplikult veel organiseerimata ja puudulikult relvastatud vähearvulised Eesti sõjaväeosad ei suutnud üksinda kaitsta Narva rajooni. Narva mahajätmise selles olukorras oli paratamatu.

Tegevusekava oli õige: kaitsta Narva rajooni viimse võimaluseni; rõhuva ülekaalu ees tõmbuda tagasi, avaldades vastasele järkjärgulist vastupanu; võita aega sõjajõudude organiseerimiseks selja taga, et parajal silmapilgul asuda vastupealetungile.

Tegevuskava teostamine seatud eesmärgi piirides sündis normaalselt.

Väärrib tähelepanu tähtsa Narva-Jõesuu rajooni kaitseta jätmise. Vene dessantsalga aktiivsema tege-

vuse juures see oleks võinud Narva kaitsjatele kalliks maksma minna. Tõsi, meil polnud tol ajal jõude Narva-Jõesuu kaitsmiseks. Pealegi ei võinud keegi arvata, et Saksa 405. jalaväerügemendi osad Narva-Jõesuus ilma vastupanuta relvad maha panevad.

Samuti ei ole arusaadav, mis põhjustel sakslased ei võtnud tarvitusele abinõusid, et takistada Narva jõe ületamist 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi poolt Plüssa suudme kohal ning tõkestada rügemendi liikumist Narvale selja taha. Sakslastel oli palju kergem ära hoida jõe forsseerimist kui hiljem tegelda rügemendi rünnaku likvideerimisega Narva linna külje all.

Negatiivse nähtena tuleb märkida veel puudulikku luure- ja sidekorraldust eestlaste juures Kulgu salgas. See seisis selles, et ei organiseeritud 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendi liikumise jälgimist ega informeeritud 4. jalaväerügemendi ülemat Narva jõe ületamisest vastase poolt Piimanina juures ning vastase liikumisest Narvale selja taha. Selle tagajärjed panid kaalule Narva linna saatuse 28. novembril ja võisid osutada saatuslikuks Narva kaitsjatele, kui lahing Joala väljal poleks lõppenud võiduga.

Narva lahing 28. novembril lõppes eestlaste-sakslaste ühise võiduga. Käesolev kokkuvõte oleks puudulik, kui meie ei peatuks edu põhjuste juures 28. novembri lahingus.

Saatuse tahtel võitlesid eestlased Vabadussõja esimeses lahingus Saksa vägede kõrval. Lahingu käigu kirjeldamisel nägime, millised olid selle lahingu tulemused. Nii kaevikuis Jaanilinna ees kui ka lahingu kriitilisemas paigas — Joala väljakul esinesid eesti ohvitser ja eesti sõdur tublide sõjameestena, kelle vaprus ei jäänud milleski maha Maaailmasõja lahinguväljadel karastatud saksa sõjamehe vaprust. Joala lahingus võis mitmegi eestlase juures tähele panna püüdu olla oma maa kaitsmisel vahvam võõrast sakslasest.

Mis põhjustas kaitsjate edu võitluses venelastega rindel, Jaanilinna ees? Edu peateguriks seal oli tugev kaitsepositsioon pideva traattõkkega ja hästi organiseeritud tulega hulgast automaatrelvadest, miinipildujatest ja kahest patareist. Venelastel puudus abinõu traattõkke purustamiseks, sest nende suurtükiväe tule juhtidele käis traadilõhkumine ilmsesti üle jõu. Vene ja lavägi ei suutnud läbistada Saksa flankeerivate kuulipildujate tulitõket. Ka mitu korda tugevamategi Vene jõudude kallaletung Narva-eelsele kaitsepositsioonile oleks tol päeval paratamatult kokku varisenud kaitsjate hävitavas tules. Pealetungijal poolel puudus võimalus saavutada tuleülekaalu ning suruda maha kaitsjate tuld, — selles peitus venelaste ebaedu põhjus lahingus Jaanilinna ees.

28. novembri lahingu saatust otsustati Joala väljakul heitluses Narvale selja taha tunginud 2. Viljandi kommunistliku kütirügemendiga. Selles lahingus paistab

silma sakslaste manööver, teostatud vähestele jõududele vaatamata haruldase julgusega. Saksa 12. kompanii ülema kiire orienteerumine ja tabav olukorrahinnang, julge otsus asuda viivitamatult vasturünnakule arvuliselt suures ülekaalus olevale vastasele, osav manööver (15 mehe saatmine kuulipildujaga vastase tiivale ja vasturünnak ülejäänud jõududega rindelt, toetatud kuulipildujate ja patarei tulest), julge ja peatumatu liikumine kiirsammul vaenlasele vastu — see kiskus vastase käest algatuse ja tõi kiire ning otsustava pöörde lahingu käiku. Kui vastane püüdis metsa tagasi pääseda, siis astus tegevusse tiivale saadetud kuulipilduja. Kompaniiülema manöövriidee realiseerus hiilgavate tagajärgedega ning Saksa-Eesti ühendatud salga saavutus oli ulatuselt säärane, mis lahingus harva langeb võitjale osaks.

Veel praegu seisab minul silmade ees Saksa ohvitseri ja sõduri eriline uhke üleolek venelase suhtes. Vastase arvuline ülekaal Joala väljal ei peatanud sakslasi hetkekski. Lahingut venelastega pidas sakslane endale mänguks. Maailmasõja edukad lahingud idarindel sisendasid sakslastesse üleolekut ja hoolimatust venelase vastu ning piiritut usku oma võimettesse.

Vastast peab tundma ja teda ei tohi alahinnata. Lahing Joala väljal tõestas, et sakslane tundis vastast ja hindas teda õieti. Vääradata usk oma võimettesse ja vastasest üleoleku tunne on omadused, mis arvuliselt nõrgemale kergendavad võitu arvuliselt tugevama üle.

Joala lahing näitas kujukalt, kuidas arvuliselt nõrgem pool võib saavutada võidu ülekaaluka vastase üle. Enesekindlus ja vaprus, kiire otsustamine, aktiivne tegutsemine, tulejõu õigeaegne ärakasutamine manöövri (löögi) toetamiseks, julge löök — need olid tegurid, mis viisid võidule Joala lahingus. Need tegurid aitavad meid võidule ka tulevikus, kui õpime neid järjekindlalt kasutama.

S a k a väeüksuste ja asutiste paigutus Narvas novembri keskel 1918.

Jrk. nr.	Väeüksuse või asutise nimetus	A s u k o h t	M ä r k u s e d
1	405. jalaväerügemendi staap .	Kreenholmis Hermanni kindluse staabimajas Jaanilinna idaserval valvetee- nistuses Soomusrongil Narva raudteejaamas. Varus Jaanilinnas Varus Hermannil kindluses Raudteesilla kaitisel Kasarmutes Vestervalli tän. 26 Raudtee kaubajaamas Koidu tän. nr. 2 (Orlovi majas) Vestervalli tän. nr. 12. Vestervalli tän. nr. 10 Koidu tän. nr. 4 (Hrjapini majas). Vestervalli kasarm nr. 36 ja 38; praeg. linnahaigemaja barakid; Sepa tn. nr. 30, 32, 34 ja 36. Tulepositsioonil Joala väljakul Tulepositsioonil Rahuväljakul	
2	405. jal.-rüg. ülema komando- punkt		
3	405. jalaväerügement:		
4	I pataljoni 2. kompanii		
5	" 1. rk.-kompanii		
6	Miinpildijakompanii		
7	Helgiheitjate rühm		
8	I pataljoni 4. kompanii		
9	" 1. ja 3. kompanii		
10	III pataljon		
11	III pataljoni 3. rk.-kompanii		
12	Ratsakomando		
13	Pioneerpark		
14	Saksa komandantuur		
15	Hobustelaatsaret		
16	Sõjaväepost		
17	Passiosakond		
	Karanteen		
	Suurtükivägi:		
18	405. Suurt.-rüg. patarei nr. 2 .		2 suurtükki soo- musrongi plat- vormidel.
19	" patarei nr. 3 .		

Jrk. nr.	Väeüksuse või asutise nimetus	A s u k o h t	M ä r k u s e d
1	I. 4. J a l a v ä e r ü g e m e n t :		
2	4. jalaväerügemendi staap	Kooli ja Rahu tän. nurgal nr. 6 (tol ajal Kooli tän. nr. 15).	
3	I pataljon	Jaanikindluse kasarmus.	
4	II pataljon (relvadeta sõdurid)	Vestervalli kasarmus.	
5	Ohvitseriderühm	Jaanikindluse kasarmus.	
6	Töökompanii (majand. jaosk.)	Kasarm Vestervalli tän. nr. 26.	
	Ohvitseride korterid	Praegustes linnahaigemaja barakki- des Sepa tn. nr. nr. 30, 32, 34 ja 36.	
	II. K a i t s e l i i t :		
7	Kaitseliidu staap	Linna raekojas.	Kuni 13. 11. asus „Oma- kaitse“ staap Viru tn. 6.
8	Relvaait	Samas.	
9	Narva kooliõpilaste I rühm	Samas.	
10	Narva kooliõpilaste II rühm	Jaanikindluse kasarmus.	
11	Sissesõitnud kaitseliitlased	{ Jaanikindluse kasarmus. Vestervalli kasarmus.	
12	Kohalikud kaitseliitlased	Erakorterites linnas.	
13	III. N a r v a l ä h e t a t u d :		
	Suurtükiväehvitserid	Linnahaigla puubarakkides Sepa tn. nr. 30, 32, 34 ja 36; erakorterites (võõrastemajades) linnas.	

Poolte kaotused Narva lahingus

LISA NR. III-A.

I. Eestlased.

28. novembril 1918.

Jrk. nr.	K o h t	A e g	I s i k u			Märkmed
			ausaste	nimi	v ä e o s a	
1	Kreenholmi puisteel raudteeülesõidukoha läheduses	Kella 0930—1000 vahel	A. Surnud: reamees	Hints	4. jal.-rüg. (al. kpt. Vaga salk)	Sai surma lähenemisel Joala lahinguväljale.
2	Joala lahinguväljal	Kella 1000—1030 vahel	B. Haavatud: leitnant	Leets, Georg	1. suurtükiväerügem.	Rünnakul püssikuulidega haavatud käest ja jalast.
3	Linna Joala tänaval teater „Võitleja“ raionis	Kella 1600 paiku	reamees	teadmata	4. jal.-rüg. (?)	Haavatud suurtükimürskulidest.
4	Puusilla õhkimisel	Kell 1525	D. Põrutatud ja vigastatud:			Põrutatud.
5	Raudsilla õhkimisel	Kell 1525	reamees	Roots, Jaan	4. jal.-rüg. teadmata	Vigastatud.
6	„	„	nooremleitn.	Tarto, Heinrich	4. jal.-rüg.	Põrutatud.
7	„	„	lipnik	Alujev	„	„
8	„	„	reamees	Buldas, Aleksander	Tallinna kooliõp. salk	„
9	Linna Suurel tänaval	Kella 1630 paiku	reamees	Mirbach, Voldemar	Narva kooliõpil. salk	Põrutatud suurtükimürskulidest.

Kokku eestlasi: surmasaanuid — 1, haavatuid — 2, põrutatud ja vigastatud — 6.

Poolte kaotused Narva lahingus.

28. novembril 1918.

II. Sakslased.

Jrk. nr.	K o h t	A e g	Suriute, haavatute, vangide		Märkmed
			arv	v ä e o s a	
1	Joala lahingus, patarei peal	A. Surnud:	2	405. suurt.-rüg. pat. nr. 2	
2	Lahingus Jaanilinna ees ja linnas suurtükitlest	Kella 0930 paiku Kella 0700—1200 vahel	8	405. jalaväerügement	
3	Joala lahingus, patarei peal	B. Haavatud:	3	405. suurt.-rüg. pat. nr. 2	
4	Joala lahingus, vasturünnakul	Kella 0930 paiku	4	405. jalaväerügement	
5	Joala lahingus, paemurru- aukudes	Kella 1000 ja 1130 vahel	1	"	
6	Lahingus Jaanilinna ees ja linnas suurtükitlest	Kella 0700—1200 vahel	8	"	
7	Kokkupõrkel Peeteristi juures	Kella 1900 paiku	2	"	
8	Narva-Jõesuus	D. Vangid: Kella 1230 ja 1300 vahel	92	405. jalaväerügement	Langesid vangi Vene dessant- salgale (ilma vastupanuta).

Kokku sakslasi: surmasaanuid — 10, haavatuid — 18, vangi langenuid — 92.

Poolte kaotused Narva lahingus

28. novembril 1918.

III. Venelased.

Jrk. nr.	K o h t	A e g	Surnute, haavatute		Märkmed
			arv	väeosa	
			A. Surnud:		
1	Joala lahingus	Kella 0930—1130	94	2. Vilj. kom. kütirügem	Venelaste kaotuste üle lahingus Jaanilinna ees andmed puuduvad.
2	Lahingus Jaanilinna ees	Kella 0730—1200	?	?	
			B. Haavatud:		
3	Joala lahingus	Kella 0930—1130	30	2. Vilj. kom. kütirügem	Sakslaste andmetel kaotas 2. Viljandi kommun. kütirügement Joala väljal ligi 200 surnut.
4	Lahingus Jaanilinna ees	Kella 0730—1200	?	?	

Kui juba ajaleht — siis sisukas

POSTIMEES

Lugege ise ja soovitage teistele. Ilmub iga päev varahommikul.

Lastele rõõmuks tellige

LASTELEHT

Ilmub 2 korda kuus. Üksiknumber 20 senti.

TRÜKIKODA

KÖITEKODA • TSINKOGRAAFIA

valmistavad soodsalt ja asjatundlikult väärt-trükiseid. Töid hinnatud kõrg. auhindadega.

RAAMATUKAUPLUS

TARTUS, SUURTURG 16, TELEF. 2-50

Täiuslik raamatute, kirjutustarvete ja paberi-
kaupade suurladu.

E. K=Ü. «Postimees»

TARTUS, ÜLIKOOLI 21/23, TEL. 65, 80, 14-65

TALLINNAS, VIRU 11

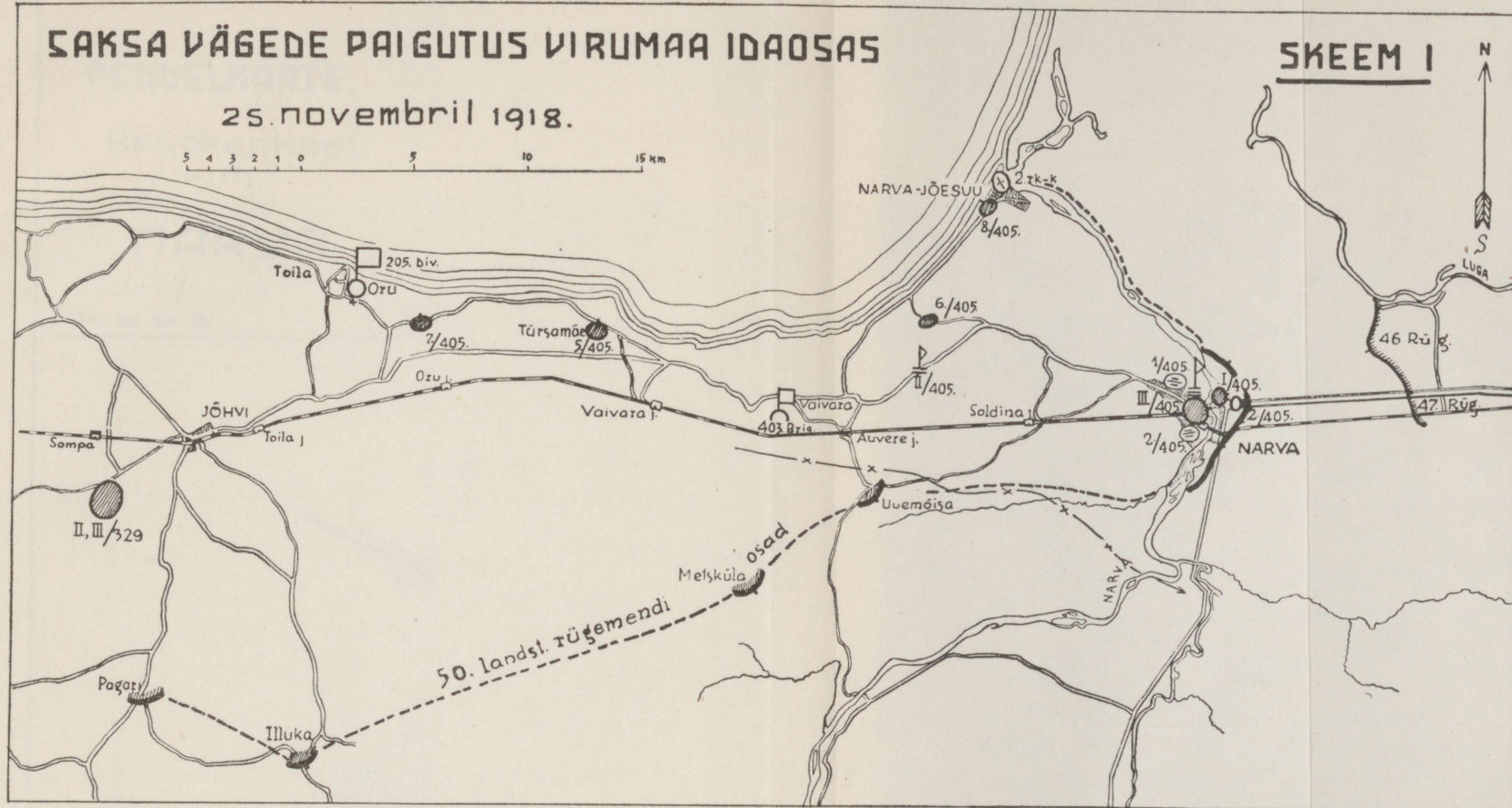
TEL. 436-11

SAKSA VÄGEDE PAIGUTUS VIRUMAA IDAOSAS

25. novembril 1918.

SKEEM I

5 4 3 2 1 0 5 10 15 km

PENDELKARTE.

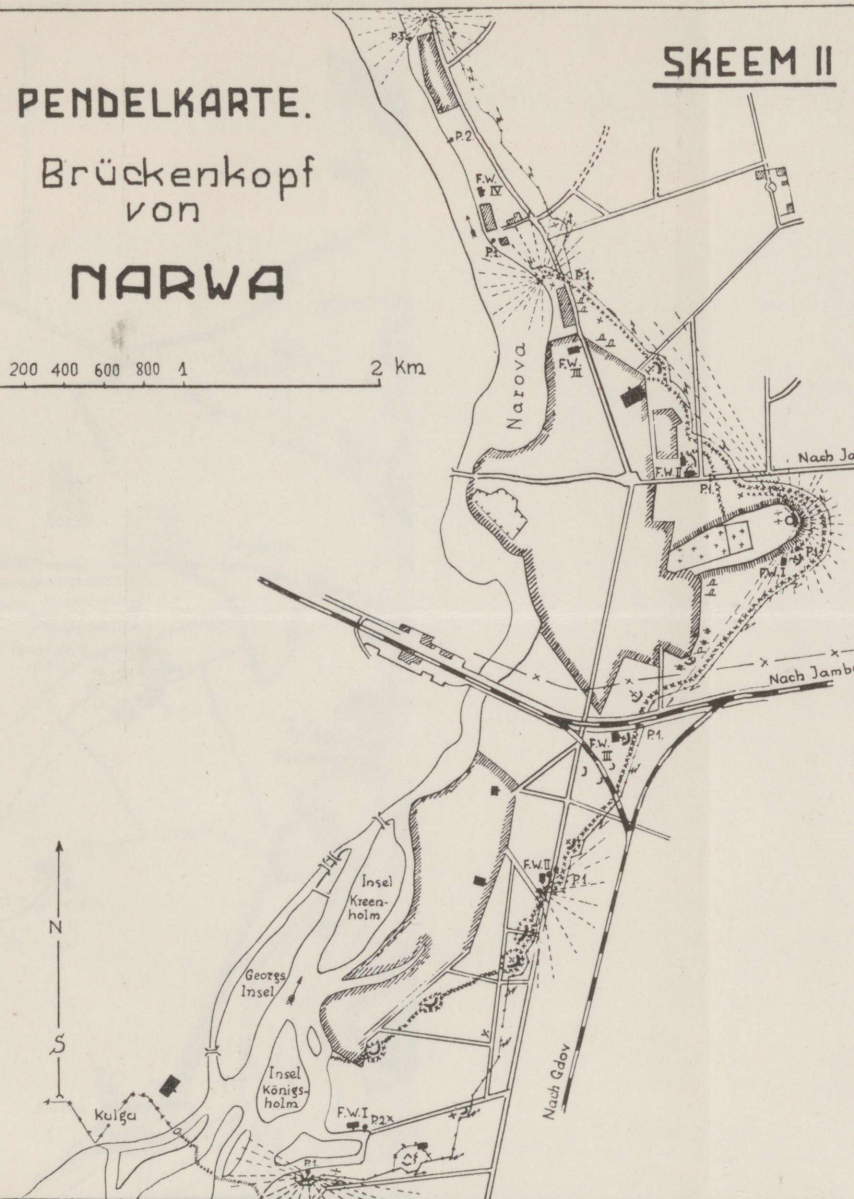
Brückenkopf
von

NARWA

SKEEM II

200 400 600 800 1

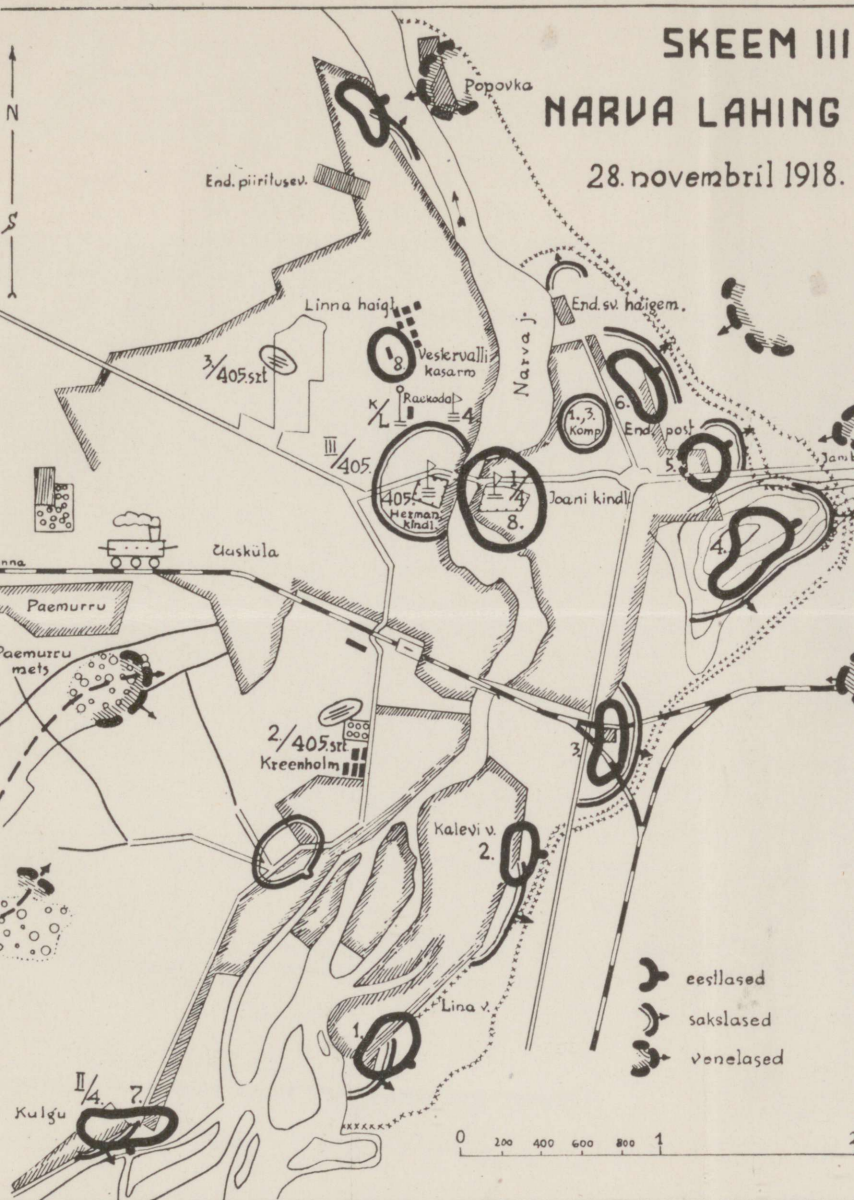
2 km

SKEEM III

NARVA LAHING

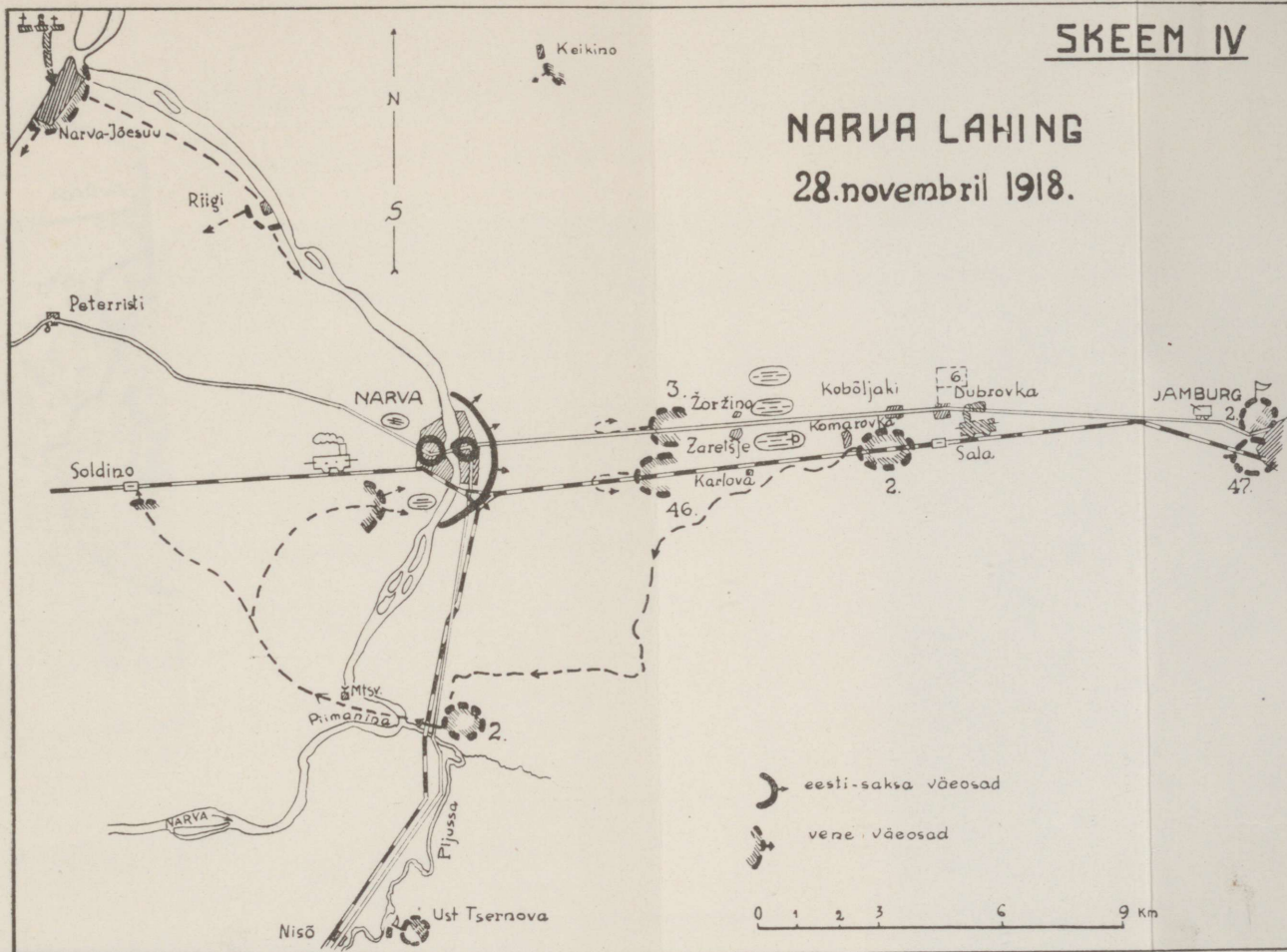
28. novembril 1918

SKEEM IV

NARVA LAHING

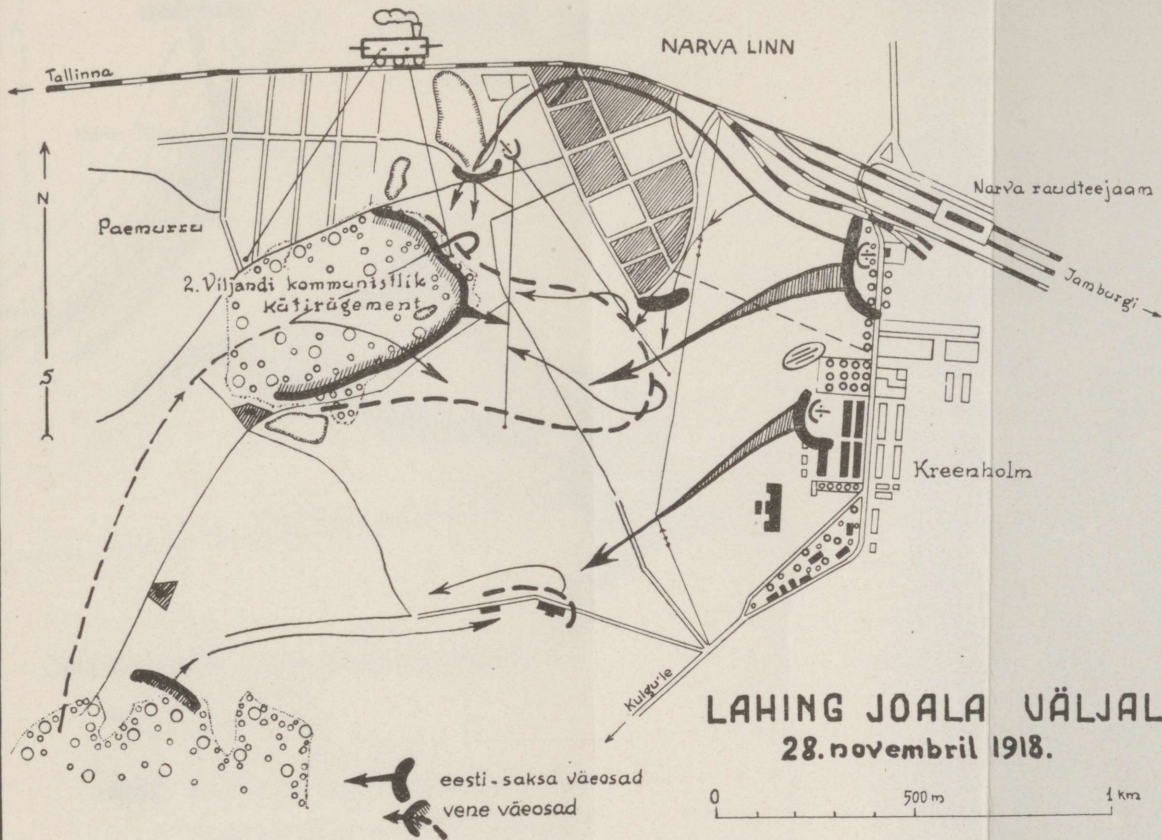
28.novembril 1918.

SKEEM V

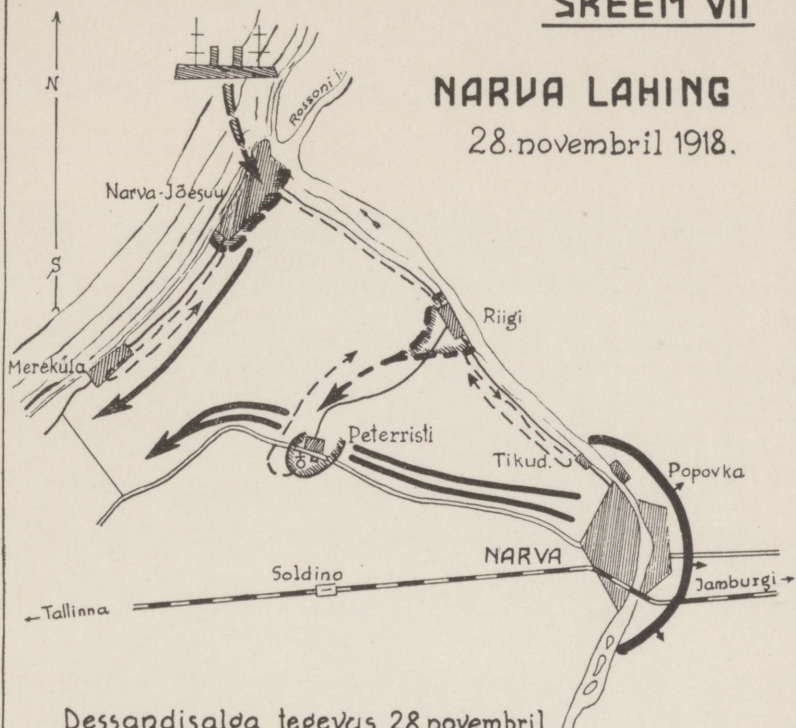
SKEEM VI

SKEEM VII

NARVA LAHING

28. novembril 1918.

Dessandisalga tegevus 28. novembril
1918.

- Dessandiosad
- Luurepatrullide teekond
- Eesti-saksa väeosade taandumisesuunad

0 1 2 3 6 9 km